

1468 — 1968

Adunarea generală a scriitorilor

Editorialul nostru din numărul trecut — „Scriitorii și breasla” — expunea câteva chestiuni principale ce sînt în vederile activității pregătitoare a adunării de anvergură în care societatea scriitoricească se va întruni curînd. Relatînd din opiniile culese de revista noastră printr-un sondaj, notăm că interesul scriitoricesc se concentrează și asupra problemei unui nou statut de breaslă — și, după datele pe care le avem, scriitorii reprezentativi și cu vederi generoase lucrează cu atenție și seriozitate la redactarea acestui proiect care va fi supus dezbaterilor adunării. S-a dat publicității, în „România Literară”, un document privind momentul actual al literaturii și al vieții literare — document pe care revista noastră îl reproduce în paginile sale de supliment, invitîndu-i totodată pe scriitorii ca, luînd în discuție acest document, să-și exprime părerile asupra perspectivelor celor mai convenite de climat și de creație ale societății noastre scriitoricești.

Adeptă a consultării largi a scriitorilor, a unor puncte de vedere care să marcheze noua situație ce o merită literatura și scriitorul în contextul cultural actual — noua serie a revistei „Luceafărul” își va expune, la rîndul său, într-unul din numerele apropiate, punctele sale de vedere; cu accent, bineînțeles, asupra rostului publicațiilor literare, care deși puține, ele pot oferi aspecte sensibile ce confirmă evidența diversității talentelor, a capacității remarcabile de creație și a necesității manifestării lor corespunzătoare în publicații cit mai distincte ca originalitate și opinie artistică.

Cei aproape șapte sute de scriitori ce se vor întruni în Adunarea lor generală, gîndesc, desigur, la o bună condiție intelectuală a dezbaterilor, la o înțelegere superioară a lucrului scriitoricesc, a drepturilor și rosturilor sociale ale cuvîntului scris, precum și asupra felului cum vor fi reprezentate în viitoarele forme de organizare și de conducere ale breslei lor, pentru ca atît rezultatele imediate ale Adunării, dar și perspectivele vieții literare să fie așezate sub semnul respectului pentru numele și munca grea de scriitor. Dar, cum subliniam și în editorialul din numărul trecut, pentru ca apropiata Adunare să poată depăși condiția trecutelor Conferințe de breaslă, nivelul lor, rezultatele lor, o serioasă pregătire a Adunării, în principalele ei obiective de dezbateri, e determinantă. După cum, în consens cu activitatea internă de breaslă dedicată acestei pregătiri substanțiale, intervențiile scriitoricești limpezi, responsabile, de certă utilitate pentru dezvoltarea vieții literare, sînt și ele de mare însemnătate, dacă, desfășurate amplu în aceeași perioadă de pregătire a întrunirii de breaslă — vor fi reflectate în reviste, pentru a se rezolva astfel tocmai acea consultare largă și, bineînțeles, atît de necesară și de rodnică unei Adunări generale de natura celei dorite.

LUCEAFĂRUL

Desen de A. THEVET, 1584
500 DE ANI DE LA MOARTEA LUI JOHANES GUTENBERG
(În paginile revistei gravuri din epoca tiparului lui Gutenberg)

Un loc sau un timp

În viața fiecăruia dintre noi există un loc sau un timp dispus să se lase idealizat, un loc sau un timp în stare să ia asupra sa bănuitele circumstanțe ale perfecțiunii și să însemne pentru totdeauna termenul de comparație, punctul de reper. Într-un univers mereu ambiguu și fără încetare străin, evoluția artistică este posibilă numai în virtutea acestui pămînt nemișcător și netransformabil la care să poți, oricînd și oricît de departe ai fi, să te întorci. Nu mă gîndesc acum la banalul mit antecic, deși poate că, în trecut, și despre asta e vorba, ci la punctul stabil în care, îndurerat, să te poți retrage, din care să poți păși restul planetei.

În istoria noastră literară, trecută și încă îndelungat timp viitoare, poezii se împart în două mari, perfect, distincte, categorii: născuții la sat și născuții la oraș. Șansele multe sînt de partea celor dinții și asta nu numai pentru că „veșnicia s-a născut la sat”, și la sat se nasc și pomii, și iarba, și păsările. Șansele sînt de partea celor dinții pentru că de partea lor stau cîteva milenii de stabilitate rustică, supusă unor legi omenești în esență aceleași, pentru că ei, fără a reveni vreo dată, știu ce se pot întotdeauna întoarce. Ei pot fi, banal, dezrădăcinați în oraș, dar niciodată dezrădăcinați în lume: universul păstrează pentru ei, niciodată ofilit, punctul de pornire, punctul de sprijin, punctul de refugiu.

Orașul este încă necopt în noi. Cîți străbuni de poezii au trăit în el? Poezii se nasc, se nasc tot mai mulți, nerăsfățați de păduri, neînginați de izvoare, întunecați, poate mari. Ei învață plantele din manualele de școală și strada copilăriei, cu numele schimbat de două ori de atunci, o regăsesc cu greu... Cîte generații va fi nevoie să treacă pentru a investi asfaltul cu sentimentul stabilității, pentru a face dintr-o încrucișare de bulevarde, matcă și peisaj natal? Nu milenii, desigur, dar destul timp pentru a ști de după care turlă răsare soarele și pe care terasă apune.

Dar să nu simplificăm. Sînt poezii care vin dintr-o idee așa cum alții vin dintr-un sat. Nu există refugiu mai primitiv decît o idee crezută, și nu cunosc mai total cataclism decît prăbușirea unei idei pe care au fost întemeiate existențe și arte. Un sat, un oraș, o țară pot dispărea — în urma lor vor rămîne nostalgii și tradiții, urme vii. O idee dispărută ucide tot ce a atins vreedată. „Crede-mă că n-ai fi afirmat cu atîta putere echilibrul primordial al umanității, dacă nu l-ai fi pierdut mai întîi” — spune un erou hōlderlinian și afirmația presupune, înaintea pierderii, înaintea regăsirii, deținerea echilibrului. Nimic nu este mai riscant pentru un artist decît tentativa de a pierde ceea ce nu are. Trebuie să fim bogăți pentru a trăi sărăciea, să fi fost fericiți pentru a înțelege dezastrul, să ne fi simțit acasă undeva pentru a ști ce înseamnă înstrăinarea, pentru a nu mai crede în ceva, trebuie să fi crezut cu toată puterea mai întîi.

Avem nevoie de locuri, de timpuri, de idei spre care să ne întoarcem, de care să ne îndepărțăm, în funcție de care să ne socotim drumul. În istorie sau numai pe hartă, poezia fiecăruia dintre noi are nevoie de un punct în stare să ia asupra sa coordonatele perfecțiunii, pentru că mai tragic decît a nu ști de unde să pornești este numai a nu ști unde te mai poți întoarce...

Ana BLANDIANA

IN ACEST NUMĂR

**PROBLEME ACTUALE
ALE LITERATURII ROMÂNE**
(În intîmpinarea Adunării generale
a scriitorilor)

POEME de Gabriela Melinescu

**CRONICA FANTEZISTĂ
de Marin Sorescu**

Cronica literară de M. Ungheanu:
„METAMORFOZELE POEZIEI”
de Nicolae Manolescu

MIHAIL DRAGOMIRESCU
de Marius Dumitrașcu

CRONICA LITERARA

nicolae manolescu

METAMORFOZELE POEZIEI

Contestat de mulți, N. Manolescu e cel mai citit critic al zilei, citit chiar și de unii mai ales, de cei care-l contestă. Ne aflăm de fapt în fața unei recunoașteri. Niciunul din colegii de breșă nu și-a câștigat cu atita rapiditate cititorii ca N. Manolescu. Se va spune: pentru că scrie frumos. Un astfel de răspuns este însă echivoc. Noutatea criticii lui N. Manolescu nu ține numai de scriitura frumoasă: ea este și una de concepție și de atitudine. De cronica sa din *Contemporanul* e legată prima întoarcere masivă spre valorile estetice ale textului literar. Tipul de cronică pe care l-a practicat de la debut și pe care-l mai folosește încă este acela al sesizării granulei de aur, a încercării insulelor de indiscutabilă viabilitate artistică. Din acest moment, acele cărți, acei autori, încep să existe și discuția despre ei poate începe. Evident, metoda are și riscurile ei, dacă evidențiam doar fibra de extracție rară, s-ar ignora restul, ceea ce n-ar fi decât un exces de pedagogie. N. Manolescu nu e un critic interdicțiv, ci mai ales un promotor de valori, sarcină ce și are și ea inconvenientele ei. Posibilitatea erorii este indiscutabil mai mare. Criticul are salutarul merit de a nu practica o critică prudentă, fără să cadă în entuziasm gol. Temelia demonstrației sunt citatele. Afirmatia, descoperirea se bazează pe extrastul doveditor. Deși fără voluptatea negației, N. Manolescu a abordat în ultima vreme critica severă și refuzul drastic. Crescut în urbana idee a coexistenței programelor și opiniilor literare, se pare că N. Manolescu a înțeles în ultimă instanță că foarte multe din aceste „programe” coexistente sînt ne-literare și trebuie tratate ca atare. Intre acestea e și poza „pionierilor”, a criticilor avizi de noutatea metodelor sincronice chiar cu ele, dar incapabili, în cele din urmă, să transforme în instrument de analiză a literaturii române ceea ce vehiculează. Aparent consonant cu ei este și N. Manolescu. Cu diferența că el a ajuns aici prin G. Călinescu, ale cărui principii de estetică i-au deschis un orizont care altora le-a fost deschis de alte căi. S-a spus despre N. Manolescu că este călinescian, epitet aruncat ca o acuză. Ca și alte discuții, și aceasta suferă de neprecizarea termenilor. Nimeni n-a dat o definiție satisfăcătoare călinescianismului, pentru a ne afla în posesia unei diferențiale după care să recunoaștem pe necălinescieni de călinescieni. Ce înseamnă G. Călinescu? Un stil, o ideologie, o metodă, o estetică? Iată cum încercarea de a defini călinescianismul se resfiră. Pe care din aceste ramificații introducem pe cei cînumi călinescieni? Există un stil, o atitudine călinesciană ilustrată de preferință pentru paradox, de plăcerea de a indica bruscă și autoritar în locul direcției acreditate, o altă. E un refuz al anchilozării. Această gestică o putem recunoaște și la Manolescu, dar, atenție, ea este expresia unei concepții, o premeditată atitudine pragmatică. Cu stilul ne aflăm în fața rezultatelor călinescienilor și dacă N. Manolescu ar fi rămas doar la preluarea lor, ne-am fi aflat în fața unui imitator. El nu ignoră însă estetica călinesciană, ideologia călinesciană și mai ales ceea ce am putea numi metoda. Aceasta din urmă i se închină capitolul final al *Lecturilor infidele*. „Posibilitatea criticii și istoriei literare”, manifest de independență al criticii față de istoria literară pe care și-o subordonează ori și-o asumă. Infidelitatea lecturii sau a criticii este o expresie a nevoii de libertate a criticului și a criticii sale. Ideea de subordine agasăză, pe bună dreptate, pe N. Manolescu. G. Călinescu soluționase de mult dilema fără excese. G. Călinescu făcuse deosebirea între stepida subordine conjuncturală și noblețea subordonării la marile imperative ale disciplinei sale și ale literaturii române. Cu asta trecem în ideologia călinesciană. Mult mai puțin originală decât se crede, expresie a perfecționărilor succesive, pe care un

punct de vedere îl suportă într-o permanență reluare, ideologia călinesciană își trage selectiv sevele din opera unor înaintași. Școala sociologică a spiritului critic moldovenesc (T. Maiorescu, G. Ibrăileanu, M. Ralea, L. Pătrășcanu) ca și atitudinea activă, energică a lui Rădulescu-Motru, cea istorică patronată de Părvan, cea filologică dominată de Hașdeu și Densusianu dau cîteva din punctele de reper ale acestei ideologii infuzate în opera sa și mai ales în *Istoria literaturii române*.

Lecturi infidele îl reprezintă mai puțin pe acest Călinescu. Fac din asta o vină. N. Manolescu trebuie să fie călinescian, fiind unicul care are ce-i trebuie pentru a-l continua pe maeștru. Călinescianismul e o religie a valo-

rilor, un program cultural și artistic de amploare care cere în primul rînd vocația construcției și mai puțin dezvoltarea, împinse pînă la cochetăria critică. În practică, și mai ales cînd se ocupă de valori stabile, N. Manolescu e evident călinescian. Ambția interpretărilor excepționale care singure justifică gestul critic, prin plusul de longevitate pe care-l acordă operei este temelia *Lecturilor infidele*. Aceasta este prima carte ce ilustrează amplitudinea și convingător necesitatea teoriei sale. Ulterior, au apărut cărțile lui I. Negoiescu, *Scriitori moderni*, *Poezia lui Eminescu* care, alături de cîteva studii semnate de Matei Călinescu și Paul Georgescu n-au făcut decât să confirme valabilitatea pistei. *Lecturi infidele* este, se pare, preluarea realizării unui amplu program de critică și istorie literară. Cîteva scriitori fundamentali sînt interpretați încercîndu-se redescoperirea lor dintr-un unghi de vedere nou. *Metamorfozele poeziei* nu și propune numai reinterpretarea unor scriitori, ci o altă perspectivă asupra destinului poeziei românești. De la construcția parțială, se trece la cea de ansamblu. Un avertisment ne anunță că *Metamorfozele poeziei* nu este închinată istoriei poeziei, dar unei istorii interioare a poeziei, cu alte cuvinte, o dezvoltare văzută dinăuntru. „Istoria reală a poeziei este totdeauna istoria conștiinței ei”. Ni se promite deci reexaminarea unei perioade poetice asupra căreia aveam alte concluzii. Dată fiind teza de bază a poeziei care nu există decît prin conștiința de sine, istoria pe care o face N. Manolescu poeziei începe atunci cînd poezia română capătă conștiința de sine. Tabloul debutează cu Macedonski. Lipsesc din acest prelușiu Ștefan Petrică sau Iuliu Cezar Săvescu. Se trece apoi la simbo-

lism, moment hotărîtor al câștigării conștiinței de sine a poeziei. Vom urmări nu atât poezii, cît modul de a gândi și a concepe poezia. „Poezia are la început un obiect, altul decît ea însăși: exprimă ceva, o emoție, o idee, o spiritualitate. Ea sfîrșește prin a se exprima pe sine, devenindu-și propriul obiect”. „Poezii nu vor la început decît să se exprime, apoi ei vor să creeze”. Istoria poeziei e văzută ca succesiune a modurilor estetice a atitudinii față de poezie a diversilor poeți. Începînd cu Macedonski, N. Manolescu ajunge la Radu Stanca. Voința criticului de a construi este evidentă. El traversează condus de o unică idee o însemnată parte a istoriei literare, perioada cea mai importantă pentru poezia românească. Rezultatul nu e încă o construcție definitivă, ci o inteligentă ipoteză susținută cu gust și înțelegere. Valabilitatea ei nu poate fi pusă la îndoială. Dar critica nu subordonează suficient de centrul analizei sale, pe autori ideii centrale. Aceasta se observă în construcția de capitole, după care urmează faze analitice de o finețe intuitivă cunoscută. Capitolele se termină suspendat și relația cu cel următor nu se face. Construcțiile sale sînt mai mult proiecte, tatonări ale materiei și posibilităților ei. Suspansul ideologic lipsește. Criticul plonjează în portrete lirice uitate să și țese toate analizele în ansamblul sistemului închipuit. Obseșa unei idei unice ce trebuie demonstrată cu orice preț nu poate fi recunoscută în *Metamorfozele poeziei*. Pe o schelărie ce promite o frumoasă arhitectură, neexecută integral, sint așezate panourile poetice de gust. Construcția nu e dusă pînă la capăt și cercul nu se închide. Cititorului i se dau cîteva indicații de bază, e condus pe piste importante și apoi lăsat să se descurce singur. Cînd e pe punctul de a se răci din nou în luxurante interioare lirice, cîeronele apare din nou pentru a-i da un nou impuls și a-l împinge mai departe. Aceasta mizeră e una dintre cele posibile și nu e mai rea ca altele. Teoreticianul de stădăra ai însemnărilor de lectură, al lecturii de dragul lecturii și al unei critici neoprescitate de formule, încearcă împăcirea acestui mod de a face critica cu rigorile construcției demonstrative. Alieul, fără a fi nereușit, nu e cel mai potrivit cu puțință.

Acest mod de a judeca cartea este indiscutabil, cel puțin într-o oarecare măsură, abuziv. Este cert că cerem criticului cîteva lucruri pe care nu i le-a propus. Este cert că supunîndu-l unei dogme de care nu s-a legat, judecata noastră poate să treacă drept în afara obiectului. Critica, se zice, nu trebuie să ceară unui autor decît ceea ce acesta își propune. Sofism însă. După acest mod de a judeca, dacă cineva și-a propus să scrie un roman prost criticul n-ar avea altrol decît să constate dacă acesta e prost sau nu. Ar fi să reducem critica doar la constatări și să-i refuzăm atitudinea programatică. Un critic adevărat și N. Manolescu e primul dintre aceștia, nu poate fi judecat numai în funcție de ce și propune. Comandamentele după care acționează un critic adevărat, și N. Manolescu e dintre puținii, nu pot fi doar cele personale. Ele depășesc persoana și sînt ale unui moment cultural și literar. Vom judeca deci pe criticii adevărați de la înălțimea acestor comandamente și considerînd pe N. Manolescu dintre aceștia, și *Metamorfozele poeziei* ca și *Lecturi infidele* și *Literatura română de azi* sînt o dovadă, ne vom face aprecierile în funcție de aceste exigente. *Metamorfozele poeziei* e o excelentă carte de critică care poate să însemne foarte mult pentru un critic ce se multumeste doar cu atât, ceea ce nu este cazul lui N. Manolescu.

M. UNGHEANU

AUTORI LA PRIMA LOR CARTE

VASILE VLAD

Debutul în revistă: nepublicat
Debutul editorial probabil: 1969, Editura pentru literatură.
Redactor de carte: Mircea Ciobanu.
Opinia redactorului de carte despre debut: „Ton ferm, a-dică strict personal. Îns al imperativelor etice. PEDEPSELE: numele starea de spirit a unei individualități intransigente cu sine”.
Titlul cărții: PEDEPSELE

TUDOR OCTAVIAN

Debutul în revistă: „Lucașfăru” 1961. Apoi colaborează la Amfiteatru, Viața studențească.
Debutul editorial probabil: Trimestrul IV, 1968, Editura pentru literatură.
Redactor de carte: Aristide Popescu
Opinia redactorului de carte despre debut: „Un anume scepticism, mult spirit critic, autoironie, instinct al pudorii, unei și al mistificării”.
Titlul cărții: POVEȘTI DIFERITE

CRISTINA TACO

Debutul în revistă: Ramuri, 1966. Apoi colaborează la Lucașfăru, Gazeta literară și Familia.
Debutul editorial probabil: 1968, trimestrul IV, Editura pentru literatură.
Redactor de carte: Eius Bușnea.
Opinia redactorului de carte despre debut: „Fire mediativă, debutant tîrziu, dar cu deplină maturitate artistică, Cristina Tacco se înscrie cu succes în lirica feminină contemporană. Poezia ei se distinge printr-un timbru reflexiv, aparte, înobilat de sinceritate și autenticitate”.
Titlul cărții: AȘEZARE DE LUCRURI.

MIRCEA COJOCARU

Debutul în revistă: Ateneu 1967. Apoi colaborează la Cronica, Lucașfăru.
Debutul editorial probabil: trimestrul I 1969, Editura pentru literatură.
Redactor de carte: Lucian Cursaru.
Opinia redactorului de carte despre debut: „Romanul, subtilizat, de o autenticitate riscătoare”.
Titlul cărții: MINCIUNA ROMÂNĂ.

Sculptură de GEORGE APOSTU

Note despre TIMPUL CREAȚIEI SI TIMPUL OPEREI

Ce motive îndreptățesc entuziasmul critic la o privire asupra poeziei române în 1968? Desigur, redescoperirea poeziei ca realitate estetică suficientă și gheși. Faptul a avut urmări ce pot entuziasma. Printre primele: dispariția falselor ierarhii în cîmpul literaturii și, în legătură cu aceasta, scăderea subită a proeminenței unor poeți care au ocupat pe nedrept locuri ce nu le erau destinate. Prima și cea mai de seamă consecință a simplei existențe a eroilor tineri (care, în sfîrșit, nu se mai cade a se numi astfel) este crearea unui raport inexistenț: între poezie și non-poezie, între poezii și stihitori. Deși nimeni n-a consacrat încă un „studiu” acestei penibile situații, toată lumea pare a fi de acord cu noua dinamică a valorilor lirice. Totodată, „poezia tîrzie” și-a asimilat ducînd cu sine, ceea ce rămîne autentic în creația unora dintre „înaintași” apropiați. Încît, se poate spune că aceștia sînt tot creația recentă a ultimilor ani de poezie românească. Ceea ce rămîne relevant în poezia unor poeți care au debutat înainte de ultimul război sau îndată după, pare a fi datorat revirimentului liric recent. Căzul exemplar este Geo Dumitrescu. Ce dădorea poetul — și nu numai el — tinerei generații de azi urmează încă să se vadă. Cine și-ar putea imagina reeditarea „Libertății de a trage cu pușca” (ba chiar editarea celorlalte cărți) fără terenul pregătît masiv de poezii tineri? Oricît de vag ar fi termenul, se poate vorbi de o atmosferă estetică în lipsa căreia poezia s-ar fi sufocat. Rolul poeziei ultimilor ani este deci enorm prin faptul de a fi făcut posibilă repariția unui curent de poezie căzut un timp la fund.

Împrejurări similare se mai pot cita în istoria literaturii române. Criticii nu încetează să regrete că opere capitale au fost descoperite tîrziu, amînînd cursul masiv înnoitor al literaturii. Se citează frecvent Tîganiada (și nu întîmplător a început chiar o campanie de redescoperire a ei), a început timpul lui Dimitrie Cantemir. De proza lui Eminescu se vorbește mai intens de cîteva ani. Operele nedescoperite la timpul lor par a nu fi fost nici măcar create și, într-adevăr, timpul creației nu este și al operei. (Ar fi un extrem de interesant, și instructiv, studiu întins acela al literaturii române văzute din unghiul neocoincidenței creației cu timpul operei). Se vorbește apoi, de ceea ce, în plan larg estetic, literatura română actuală (poezia în acest caz), datorează tinerei generații dar nu se reține pentru luciditatea completă a privirii, regretul față din ceea ce rămîne recuperabil. Acesta fixează cea de-a doua consecință, coexistența, după prima, entuziasmană. Putem imagina cu aproximație ce ar fi însemnat literatura română cu prelungirea firească a direcției lui Budai Deleanu ori, mai înapoi, cu receptarea în spiritul adînc și propriu a lui Dimitrie Cantemir. Proza fantastică începe cu Eminescu. Aceștia și altele nu sînt doar nuanțe ale literaturii române ci albi distincți. Ele își așteaptă nașterea prin numire, selecție, antologare. În fine, spre a nu mai cita alte cazuri, ajungem la reversul entuziasmului de azi în fața însemnătății estetice a poeziei tinerei generații. Spirite lipsite de un elementar simț dialectic (ori de realism primar) blamează unica șansă a poeziei în situația ei întîrziată. Anume, se consideră că orocă faptul că unii hermetizează ca Barbu, se îndoaie ca Argezi sau oficiază misterul ca Blaga ș.a.m.d. cînd singura atitudine critică înțelegătoare este explicarea pozitivă a acestui fenomen de mimetism totuși superior. Redescoperirea poeziei întrerupte n-a ajuns încă la asumarea tuturor riscurilor dintr-o privire autonomă.

Fenomenul poetic interbelic nu și-a consumat nici pe departe resursele și este normal să se însinueze într-o conștientă de posibilitățile sale. Ochiul care plînge la acest spectacol de reanunțare nu știe să deosebească materia de lirismul cu care este învadătat. Poezia de azi pare să semene cu unele din direcțiile enunțate fără a se putea justifica cu aceea. Procesul are un mare coeficient de ambiguitate și e riscant să califici înainte de a explica evidentă. Or, această evidentă stă în asemănarea echivocă, în voita nesigură a imitărilor de tot felul. Operația critică eficientă, în aceste condiții, nu este căutarea sau inventarea unicității ci a asemănărilor. Primirea lor ca semne ale renașterii poeziei este atitudine critică echitabilă și fertilă. Nu neantizarea tradiției convenabile dar recitarea ei cu alte nume. Abia de la acceptarea subînțeleasă a acestei renașteri (care este revenirea la o atitudine fundamental poetică și nu, automat, la poezie) se pot discuta profilurile tinerilor poeți. În această perspectivă va putea fi rediscuțată întreaga serie de poeți de după război iar poezia lor va fi în măsura în care va arăta spre cea de azi.

Atitudinea din unghiul căreia, în sfîrșit, putem vorbi de poezie este aceea față de lucruri. Cum este considerată materia? Ca în ritualurile primitivului, poezia este numită cu vorbe străine. Este o împrejurare plină de riscuri și în primul rînd acela al confundării actului poetic cu poezia. Cărțile de poezie sînt mai puțin poezie cît invocarea ei. Faptul se explică în primul rînd prin marea îndoială ce stă la baza lor, îndoială de cuvinte, de poezie. După o practică lungă a citirii fenomenelor în poezie era firesc să se nască îndoiala. De vreme ce poezia în loc să se descopere pe sine s-a acoperit mai mult, îndoiala de mijlocce a trecut asupra ei însăși. Contaminarea aceasta a usurat enorm apariția unui poet ca Marin Sorescu. Critica a sesizat situația dificilă a poetului care se îndoiește de tot, sfîrșind prin anularea poeziei sale. În schimb, tot critica e acordat acestei poezii distructive, carnivore, nimbol nobelii, deși ea nu are sentimentul jertfei de sine ci al nepuțerii de a se convinge de propria existență. Poate că Marin Sorescu și-a asumat toate riscurile îndoielii abia în „Iona”. Învingheria pescarului poate fi o regăsire după experiența amară a iluziei. Iluzia cuvintelor, a poeziei.

Universul nu trebuie inventat ci numit cu lucrurile lui. În toată poezia de azi numirea universului este aspectul cel mai dificil. Invocarea poeziei ocolește, cel mai adesea, proprietatea termenilor. De aici abundența de imagisme, metaforism etc. Unii, puțin, înțeleg că o continuare nu e posibilă decît imitînd nu modelul (Blaga, Barbu, Bacovia mai puțin, Argezi ș.a.) ci situare adecvată față de lucruri. Ipoctizia naivă a poeziei de azi stă în lipsa ei de lirism fundamental care nu izvorăște în chip natural din idei, probleme ci din lucruri. Cum singura șansă de a le aborda sînt cuvintele, aceleși pentru toți, este nevoie de o perioadă de penitență poetică. Cuvintele în sine sînt oclite. Miezul lor pur este invocată cu sfială ori cu ipoctia curată (Ana Blandiana). Gîndurile au părăsit obiectele lumii deasupra cărora cuvintele plutesc amestor. Mișcarea aparentă a lirismului este aceea de desfacere de lucruri, urmîndu-se fals „desmărginirea” blagiană. E un soi de depersonalizare lirică ce vizează alt pol decît cel al poeziei lui Blaga, un pol înălțat de mister. Nu este azi poet care să nu fie îngrozit ori să simuleze groaza în fața unei poezii pe care nu și-o mai recunoaște. Poezia fuge de sine, devine cosmică, ori visează alte țărîmuri, rupîndu-se treptat de condiția elementară. Părînd că pornește dintr-o amintire, se vede tot mai mult că poezia își pierde tocmai memoria, usurîndu-și dreptul de a fi ea însăși. Poezia de „transfigurare” în sens clasic începe să nu mai alibă sens. Nichita Stănescu nu transfigurează realul ci îl creează. Nu există decît forme aruncate în spațiu. Poetul nu are „stări” nu și „trăiește” tumult interior ci aruncă forme (viziuni) în spațiu pe care e împins să le trăiască. Din joc pur se naște o aventură dramatică. Experiența sa nu e în urmă ci înainte. El creează un real care tinjește după viața lăuntrică a poetului încît în acest caz nu capacitatea de a crea forme (fantezia) tulbură și puterea de a le urma. Nu poetul este stăpîn pe formele lui ci acestea îl stăpînesc. Spațiile suprareale tinjesc după sentimente și nu odată ele se usucă și dispar din lipsă de vitalitate. Dar Nichita Stănescu pare a fi totuși singurul autentic poet al spațiilor suprareale. Încercări de „supra-realism” se mai fac. Noi structuri creează și Ion Gheorghe. Deosebirea mare e că acesta nu și riscă puterea de a trăi creația. El este un colecționar, un arheolog care strînge rarități din limbă și istorie, realizînd expoziții ciudate dar fără risc. (E curios că tocmai noțiunea de risc, de pericol e cel mai des invocată de poet!). Pentru Ion Alexandru poezia este o stare suferindă a materiei (decî și a vieții) cu care poetul se identifică. El este exponențial acestei stări. Nu creatorul ci produsul ei. Întreprinderea sa este excepțională prin abandonarea oricărui conformism existențial. O conștiință somnolentă, nedisociată animă materia suferindă. Suferința de întrupare e chinul materiei (vieții) amenințată de frigul primar. Cîte înghetuș și zăpezi, universuri pietrificate trec prin poezia acestui poet! La antipod, Adrian Păunescu își încearcă suferința și îndoiala în cele mai neașteptate medii. Condiția poetului e în nefixare, într-o menținere a suferinței deasupra lumii, a lucrurilor, cu o energie enormă de a le împredna. Dintr-un cer întunecat cade o ploaie oprită la jumătate, suspendată. Paradisul se infectează de infernal biologic.

În toată „mișcarea poeziei” de azi e o altă situație, mai liberă, față de fenomen, mai necredincioasă cîntecului care imblînzește lucrurile, mai sceptică față de soluția poeziei. E poate adevărată condiția a poeziei care nu și-a născut ca soluție ci numai ca îndoială. Astfel că, dacă judecata poeziei de azi e dreaptă cu cei judecați, cărora le acordă locurile cuvintelor, îi denunță sau îi creează într-un moment în sfîrșit favorabil, pedepsa sub care se zbate este de a fi pierdut caracterul absolut al încrederii în sine. E un proces început devreme în literatura română, literatură cu vocația dramelor.

C. STĂNESCU

avantpremieră editorială

FĂNUȘ NEAGU:

„Îngerul a strigat”

Scriitorul Fănuș Neagu va apare în librării ca autor al unei proze de amploare: romanul *Ingerul a strigat*. Fragmentul din romanul *Ingerul* a strigat au apărut în reviste, printre cele mai reprezentative capitole fiind și acelea publicate în noua serie a revistei „Lucașfăru”.

EUGEN BARBU:

„Osînda soarelui”

Autorul romanului *Groapa* se anunță acum ca poet. Volumul de versuri a lui Eugen Barbu se numește *Osînda soarelui* și apare la Editura tineretului. O parte din aceste poezii au putut fi citite în revistele *Contemporanul* și *Ramuri*.

(I)

limite și viziuni dialectice

Cîmpul de valabilitate este o structură logică ce conține principiile coerenței și valabilității, care prin ele însele nu mai cer demonstrație.

Aceste principii nu trebuiesc însă înțelese ca apriorice, transcendentele, ele reprezintă numai structura cea mai decantată a raportului gnoseologic stabilit între om și obiect, devenită oarecum independentă față de un anumit conținut concret, numai datorită confirmării repetate a valabilității ei.

Totodată, cîmpul de valabilitate este o categorie istorică. Astfel, se poate vorbi despre un cîmp clasic de valabilitate și despre unul modern.

Dintre multiplele atribute ale cîmpului clasic voi arăta aici numai pe acela care ne va ajuta la explicarea intimă a sistemului estetic al lui Mihail Dragomirescu și anume atitudinea față de contradicție.

„O noțiune S, neputînd fi în același timp P și —P, trebuie să fie sau P sau —P, numai așa se potrivește cu ea însăși, adică cu gândirea noastră despre ea. Acest principiu fundamental al oricărei judecăți omenești se compune, după cum se poate înțelege îndată din formularea de mai sus, din trei principii:

1. — Fiecare noțiune este egală cu sine însăși, a este a principium identitatis.

2. — O noțiune S nu poate să fie împreună cu o altă noțiune P și în același timp cu negațiunea ei —P, sau: judecări contradictorii nu pot să fie amîndouă adevărate. Principium contradicționis.

3. — O noțiune S este împreună sau nu este împreună cu o noțiune P; o a treia posibilitate nu există. Tertium non datur”².

Este evident că în cîmpul clasic de valabilitate, contradicția este interpretată ca neexistînd în obiect (ea fiind considerată ca avînd funcția de a ruina efectiv obiectul) singura rezolvare a contradicției fiind dată de principii noncontradicției, sau cu alte cuvinte de negarea realității ei.

Acastă înțelegere a fost generată de un „empirism elevat” care reduce obiectul ca atare la forma sa, conținutul fiind înțeles ca omogen, solid și nesfîrșit de contrarii.

Astfel valabilitatea în cîmpul clasic este determinată în funcție de o logică formală, o logică a solidelor, a noncontradicției și a identității, logică ce are evident „un substrat sensibil”.

De aceea în cîmpul clasic „determinațiile pe care le cuprinde (obiectul — n.n.) sînt considerate fixe și imobile și nu sînt reduse decît la relații exterioare unele cu celelalte”³.

Voi sublinia de la început că una din forțele care au deformat viziunea dialectică primară a lui Mihail Dragomirescu asupra opere de artă este identificarea cîmpului clasic cu rațiunea însăși, sau altfel spus, credința pe care o are acesta (deși apăruse *Wissenschaft der Logik* — Hegel — 1834) că „formele gândirii, operațiunile logice, legile sau principiile constituiri cunoașterii în forme logice determinate sînt stabile o dată pentru totdeauna de logica formală, considerată singura logică pe care rațiunea poate să o accepte ca valabilă și coerentă”.

În opoziție cu această înțelegere, valabilitatea în cîmpul modern este determinată în funcție de o logică dialectică, a fluidului, a contradicției, a nonidentității.

„Speculativul este dialecticul așa cum este el considerat aici, e deci cuprinderea opuselor în unitatea lor, a pozitivului în negativ. Acesta este aspectul cel mai important, dar și cel mai greu al problemei”⁴.

„Dialectică, numim însă, mișcarea superioară rațională în cursul desfășurării căreia, determinată ce par pur și simplu separate, trece una în alta, de la sine, prin ceea ce sînt ele, mișcare ce anulează amintita presuposiție. Tine de însăși natura dialectică imanență ființei și neantului ca ele să arate că unitatea lor: devenirea, este adevărul lor”⁵.

Unele comentarii mai vechi stabileau lui Mihail Dragomirescu o poziție aparte în estetica românească prin „veselia”⁶, pe care sistemul său era capabil să o stîrnească. I se recunoaște prin aceasta, e drept, un loc în adevăr, unic: acela de estetician cu aptitudini de humorist.

În ultimul timp, i se recunoaște lui Mihail Dragomirescu calitatea (de altfel mai mult decît evidentă) de a fi înțelegător de sistem.

S-a analizat anterior (deși sumar) cîmpul clasic în care coerența și valabilitatea sînt zidite pe principii noncontradicției, adică pe aserțiunea conform căreia o noțiune S nu poate fi în același timp P și —P.

În opoziție cu aceasta, s-a analizat (tot sumar) cîmpul modern în care coerența și valabilitatea sînt zidite pe principiul con-

tradicției interne, adică pe aserțiunea conform căreia o noțiune S poate fi (și este cu necesitate) în același timp P și —P, sau, așa cum afirma Hegel, pe „Cuprinderea opuselor în unitatea lor”.

Ceea ce îi conferă lui Mihail Dragomirescu un loc cu totul aparte în estetica românească este nemulțumirea pe care o comunică în permanență sistemul său față de cîmpul clasic de valabilitate, dar totodată și neputința sa de a-l depăși.

În adevăr, Mihail Dragomirescu simte că opera de artă este o structură polară⁷ care admite implicit, ca proprii, forte și tendințe opuse (fapt care face ca orice apropiere a prototipului său de arhetipul platonian să devină formală).

Efortul lui trebuie înțeles ca efortul unui gânditor care, simțind că opera de artă admite în sine o contradicție originală, năzuiește să-i stabilească acestea

În adevăr una dintre categoriile fundamentale ale sistemului estetic analizat este „misticul”.

Dar ce reprezintă în intenția lui Mihail Dragomirescu această categorie? Ce realitate estetică vrea ea să comunice? Ce linii de forță și ce tendințe convergente? Ce reprezintă de fapt acea existență ontologică „psihofizică” a capodoperei?

„Fondul unei capodopere care s-a sălășuit în conștiința noastră, este pe de o parte de natură simultană și pe de altă parte el este variabil de la om la om. La rîndul ei forma este de natură contrară fondului. Ea este de natură succesivă, eternă și invariabilă”⁸.

Astfel, Mihail Dragomirescu formulează un prim aspect al temeiului contradictoriu al opere de artă și anume acela „între „forma permanentă și neschimabilă și fondul variabil și nestatornic”⁹.

Necesar, fondul sau forma postulate inițial (înaintea actului de creație) ca extraestetic în sine („ele prin ele însele nu au nici o frumusețe”) trebuie să rămîna identice cu ele însele adică extraestetic, în orice condiții.

Dar Mihail Dragomirescu sesizează în primul rînd că opera de artă nu poate fi redusă nici la P (fond variabil psihic, simultan) nici la —P (formă invariabilă, fizică, succesivă) ea fiind în același timp și P și —P (și fond și formă).

Astfel Mihail Dragomirescu ajunge la o primă concluzie: principiul noncontradicției clasice nu poate funcționa în domeniul estetic datorită simplului motiv că dacă acest principiu ar funcționa valabil și în acest domeniu, opera de artă — natură polară — nu ar mai exista ca atare. Ceea ce este exclus.

În al doilea rînd, Mihail Dragomirescu sesizează că cele două elemente extraestetice în sine și exterioare unul față de celălalt (fondul și forma) instituie în relație substanta estetică a opere de artă, prin anularea propriilor lor calități extraestetice.

Astfel, Mihail Dragomirescu ajunge la o a doua concluzie: principiul clasic al identității nu poate funcționa valabil în domeniul estetic din moment ce o noțiune a (fie fondul, fie forma) extraestetică în sine, devine — a (estetică) cu alte cuvinte, din moment ce aceeași noțiune își schimbă calitatea în anumite condiții.

Dar înfrîmînd principiile noncontradicției și identității, Mihail Dragomirescu acordă necesar realitate contradicției și nonidentității. Prin aceasta creînd categorii sale de mistic un substrat adînc dialectic, scoînd domeniul estetic din sfera valabilității clasice.

Acastă atitudine trebuie considerată ca act de naștere ale esteticii românești autentice.

Dar, în același timp, Mihail Dragomirescu consideră cîmpul clasic de valabilitate (logica lui formală) singurul care poate conține principiile coerenței și valabilității ratiionale.

Astfel raționamentul ajunge la următorul stadiu: în realitatea estetică principiul noncontradicției și identității nu funcționează. Dar logica formală — singura posibilă — le afirmă ca ratiionale.

De aceea, scoînd domeniul estetic din sfera valabilității clasice, Mihail Dragomirescu îl scoate implicit și din sfera raționalului însuși.

Este limpede însă că aici misticul nu trebuie înțeles ca o substanță rațională idealistă, ci în primul rînd trebuie înțeles ca o negare a cîmpului clasic de valabilitate, iar în al doilea rînd și în același timp, ca o neputință de a înțelege că principiile dialectice ale contradicției și nonidentității sînt structuri ratiionale cel puțin în aceeași măsură ca și opusele lor din logica formală.

De aceea, categoria de mistic, cu țesătura ei semantică primară, acoperă o realitate profund dialectică, afirmînd exact aceleași adevăruri ca și formulările:

„A nu este nici — A nici — A și acest A este tot alt de mult + A ca și — A. Toate lucrurile sînt în ele însele contradictorii”¹⁰.

Este evident faptul că interpretarea categoriei de mistic la Mihail Dragomirescu, ca fiind realitate mistică și idealistă¹¹ nu servește decît drept „părnă lenei de a găsi” căci misticul comunică la Mihail Dragomirescu în primul rînd realitatea polară originară a opere de artă.

În adevăr, pentru Mihail Dragomirescu, opera de artă nu poate fi concepută în afara fondului și forme.

Dar, intrucît valabilitatea clasică — zidită pe principiul noncontradicției — anulează teoretic posibilitatea ca o noțiune S să accepte determinații contrarii de tipul P și —P, prin aceasta anulîndu-se însă implicit realitatea opere de artă care se instituie numai în măsura în care fondul și forma „absolut contrarii” formează un tot, Mihail Dragomirescu își pune întrebarea: „Cum se poate ca aceste două elemente să formeze un tot?”

„Aici intervine un element care nu poate fi preceptat cu rațiune (formală — n.n.) ci cu tot sufletul” dat fiindcă „între fiecare element al forme și între diferitele elemente ale fondului” este o armonie.

„Armonia sub această formă este de natură mistică fiindcă are puterea de a împreuna elemente absolut contrarii”¹².

Marius DUMITRAȘCU

(Continuare în pag. 7)

desen de MARCEL IANCU

unitatea și pe planul gândirii estetice, îngrădit fiind de un cîmp de valabilitate (clasic) care nea realitatea contradicției (și care implicit nu-i putea da nici o sugereție rațională).

Mihail Dragomirescu nu este „mare” prin soluțiile oferite și nici prin felul cum le-a formulat, ci prin preistoria acestora. În adevăr toate soluțiile lui ajung în sistem istovite și uscate. Dar ele pornesc dintr-o preistorie plină de tensiuni și încordări aptă să provoace mutații tuturor problemelor majore ale esteticii tradiționale, tocmai datorită tendinței ei de a așeza contradicția ca temelie existenței însăși, a opere de artă.

Studiile de estetică românească nu vor putea fi adevărate și românești decît pornind de la această preistorie, de la această încordare anterioară sistemului, pe care soluțiile definitive au capacitatea de a o stînge (din fericire numai la suprafață).

Astfel contradicția fundamentală a sistemului lui Mihail Dragomirescu se instalează în afara sistemului, dar cuprinde întregul sistem, fiind contradicția dintre această preistorie adînc dialectică și cîmpul clasic de valabilitate pe care îl anulează și îl acceptă în permanență și în același timp.

De aceea sistemul estetic al lui Mihail Dragomirescu trebuie înțeles ca o formă încheiată în jocul grav dintre această preistorie dialectică de substrat și cîmpul clasic de valabilitate.

De aici importanța acordată anterior înțelegerii conceptului de cîmp.

„Nici fondul intrucît este simplu material sufletesc, nici forma intrucît este material fizic, nu are vreo valoare estetică. Ele prin ele însele nu au nici o frumusețe”¹³.

Astfel Mihail Dragomirescu formulează cel de-al doilea aspect al temeiului contradictoriu al opere de artă care poate fi exprimat și astfel: două elemente extraestetice în sine (fondul și forma) instituie în relație o substanță estetică, opera de artă.

Deci pentru Mihail Dragomirescu opera de artă este „concretizarea pipăită a frumuseții” generată de două entități extraestetice, însăși, iar în al doilea rînd ea este un tot în care se leagă fondul „care este nestatornic și în același timp variabil de la om la om și chiar la același om, cu forma care este succesivă și invariabilă”, înțelese ca „absolut contrarii”.

Stabilindu-se această premisă, Mihail Dragomirescu se întreabă: „Cum se poate ca aceste elemente să formeze un tot?”

De ce își pune Mihail Dragomirescu (tragic) această întrebare? Fiindcă știe, pe de o parte că în conformitate cu cîmpul clasic de valabilitate (de altfel analizat anterior numai sub acest aspect al său) „o noțiune S (în cazul de față opera de artă — n.n.) neputînd fi în același timp P (fond variabil psihic, simultan — n.n.) și —P (formă invariabilă, fizică, succesivă — n.n.), trebuie să fie sau P sau —P”.

Necesar în conformitate cu valabilitatea clasică opera de artă trebuie să fie sau fond sau formă.

Pe de altă parte conform aceluiași cîmp, fiecare acțiune este egală cu sine însăși.

INTERVIU TACTURN CU EMIL BOTTA

Cu o modulată politețe, lentă și inflorită parcă desprinsă din frumosul secol XVIII imaginat, Emil Botta a acceptat să mă înfățișeze într-o după-amiază pe care o marca-o în mine ca pe un linguo straniu.

Am alergat spre casa lui cu senzația că însuși Edgar Allan Poe mă invită să călătorim împreună în Maelström, într-un Maelström al tainelor poetice, la o călătorie în „Intelectual April”, acel tainic viteză vizionar, acel fund de ochi cercetat de duhuri.

Nu-l văzusem decît din fotografii, de aceea vederea vie a marelui artist m-a electrizat, frumusețea lui olimpică în chiar însăși neliniștea decantată pe care o emana. Ochi fosforescenți cărora nu le suporta privirea, glas unic și divin, o, voi nobile trăsături ale lui Hamlet!

Și totul există deodată, într-un sincronism pe care-l văzusem numai în imaginația adolescentului: poetul și artistul sculptează perpetuu omul și toate acestea treu sînt una și aceeași.

Am încercat să refîn totul, absolut totul, mi-am fixat privirea pe gestulația miinilor lui ca să nu le uit, pe felul de a merge, pe felul de a se purta îmbrăcat în acea cămașă cu guler înalt și arsă de o țigară, învelind probabil un tors elin. Degeaba însă, concretul dăinuie o secundă, numai o secundă, volatilizîndu-se și lăsînd acuma impresie a împăratului-poet fiind pe mîna dreaptă un soim de vîntătoare.

Întrebările nu-și mai aveau rostul, se formulau din ce în ce mai leneș, iar răspunsurile, subtile poezii predestinate doar orălității de lavandă.

Emil Botta este singurul poet total pe care imaginația mea l-a înțeles vreodată. Viu pînă la irealitate și ireal ca năria de ploaie, poate singurul care ar fi putut să dăruiască teatrului nostru din suflet, un Hamlet real, Emil Botta mi-a dat profundă intensitate și bucurie de a ști că el există într-adevăr și că într-adevăr există oameni ca el.

— Dintre fizică și chimie aleg metafizica și alchimia, mi-a spus.

Și cită tăcere aurită de decăderea soarelui pe ziduri putea să fie, doamne!

— Omul nu este un fapt divers. Omul este un eveniment, mi-a spus.

Și am realizat prospețimea și curajul de a relua fiecare privire de la începutul ei și fiecare obiect văzut din ce în ce mai din interiorul lui. Mi-am amintit fără să vreau că, în urmă cu ani de zile, prietenul magic de atunci, Nicolae Breban, într-o explozie de tăcere covîșitoare, Cred că am înțeles marea artă a tăcerii la Emil Botta. Cred că de la el am învățat să pricep un timp aparte al vorbirii. Cred că de la el am văzut că tăcerea în poezie e uneori cu mult mai activă decît versul. Și totuși, să fie versul care o toartă a tăcerii?

Sînt tăceri repezi, alerte, sînt tăceri ca de vis, sînt tăceri de animale sfîrșiate, de răni, de fructe, de nu știu ce, de

schimbare de anotimp. „Cu tăcerile gândirii voinde sufletul să-mi vindic”, cum aș parafraza dacă aș ști să parafrazez. Lume în lume, Botta el însuși și se arată ca reprezentantul unei lumi și anume nu al existențialismului ci al „vi-vare pericolosamente”, ci al lumii lui, a trăi sensibil”.

El vine cu o floare în mîni, și cu o mîntie de purpură, și cu o aură de metal, și cu o spadă la șold dintr-o rază. Eu îmi inclin un genunchi și în mîna dreaptă primesc floarea ca s-o duc mai reparte.

Nichita STĂNESCU

III. Să învățăm scris-cititul

Prietenii i-au făcut, poate, lui Urmuz mai mult rău decît dușmanii literari. Colegul de școală G. Ciprian a pus în circulație o serie de anecdote, apăsînd pe caracterul „gratuit” al producțiilor amicalului. (Călinescu însuși se va lăsa influențat, crezînd că Urmuz le-ar fi scris „numai spre a-și distra frații și surorile” și că ar fi vorba doar de „false automatisme, parodind academismul prozei curente”). Dadaștii și suprarealiștii apoi au făcut din Urmuz un steag. (El care era în afară de orice steag!). Introdus într-o partidă, Urmuz a căzut în ochii posterității, o dată cu partidă. Bineînțeles, toate acestea — cu intențiile cele mai bune și meritul avangardiștilor români, incontestabil, rămîne de a fi atras atenția asupra fenomenului. De asemenea, nu suspescăm bunacredința și prietenia adevărată, mișcătoare chiar, ale autorului „Capului de răjoși”.

Pentru a înțelege cum trebuie opera lui Urmuz, trebuie mai întîi s-o degajăm de balastul mistificărilor și interpretărilor tendențioase ori abuzive. Să ricim mușchii și lichenii prinși pe scoarța cuvintelor lui. Apoi s-o citim cu ochii limpezi, într-o dimineață pe nemăncate, și mai ales într-o dimineață pe nedormite, cu niște cercăne imense în jurul ochilor, atît de imense încît să poți băga capul prin ele. Numai așa poți să pătrunzi în lumea aia — ce stranie lume! Pentru a-l înțelege pe Urmuz trebuie să crezi în el. Omul e, în genere suspicios, și nu crede total, pînă în baierile sufletului, în nimic. O suspiciune de tip asiatic. Nu vedeți că n-am avut mistici ca lumea? Sfinții noștri s-au oprit la jumătatea drumului spre dumnezeu, s-au îndoit, s-au crezut trași pe sfoară de dumnezeire, și-au pus aureola în cui. Nu au mărturisit franc „nu mai cred”, dar creștinii s-a pulverizat printre genele respirate de făcutul cu ochiul. Nimeni n-a crezut în scrierile noastre. Eminecu a fost apreciat de politețe în timpul vieții doar de prieteni — iar după aceea iubit, tot așa vag și nefanatic, în virtutea tradiției. (Citeva excepții confirmă regula). Să nu credem că asta e luciditate, spirit critic dezvoltat — aiureli! Nu sîntem în stare să acumulăm în suflet o presiune mortală, pînă în pinzele albe — rămînem mereu cuminiși răsufiați pe la toate incheieturile și în rînd cu lumea. De-aia nici nu ne merităm niște scrierți mai mari decît semănătoriișii, pașuniștii, doinștii. L-aș dărui pe Urmuz nemților, să se repeadă cu ochelarii pe el să-l descifreze.

Odobescu și Urmuz. Amîndoi pornesc de la următorul principiu artistic: lumea ca o confuzie. „Confusia summa sequetur”. Lumea — talmeș balmeș. Autorul falsului tratat va cocheta numai cu această idee. Să ne gândim că sîntem abia în 1874! Există încă un echilibru destul de solid, pămîntul nu se erpăse mondial și atrîna aproape frumos și logic în aer. Urmuz însă se va lăsa cu toată greutatea sa lunară pe pedală. Se va arunca pe ea ca pe o fereastră, de la turnul cel mai înalt. Forța fiind mai mare, accelerația gravitațională — confuziile lui vor fi mortale.

În opera lui Odobescu vom observa o anumită periodicitate a cuvintului vîntătoare și a derivatelor (vînt, vîntătoare, vîntător etc.). O mașină cibernetică făcînd o analiză ar porni bineînțeles de aici. Periodicitatea pe pagină ar fi 2 la 75, să zicem. La 75 de cuvinte „neutre” revin așadar două cuvinte vîntătoare. Sînt luate în seamă toate reacțiile psihice posibile la auzul acestor stimuli. Secreția-adeverată. „Aici mă aflu din nou în mare primejdie ca să auzirî din mîna joia pe care cu mai mult sau mai puțin răbdare tu te stiești a mă citi. Cum! am cutezat a-ți pune sub ochi chiar versuri nemțești? Care putea-vei să mă یرت؟. Dă-ți osteneala, rogu-te a căta în josul paginei traducerea șchiopîndită a acestor frumoase strofe în care elocvete cele mai nobile simțămînte ce iubirea de vîntătoare poate arînda în inima unui om și sper că tu, vîntător, te vei împăca îndată cu poetul, dacă nu și cu limba lui”. Autorul și-a amintit de poemul lui Schiller „Wilhelm Tell” și transcrie un pasaj în nemțește. Cuvîntul vîntătoare a adus în conștiința sa buclucăse vîntul nemțesc. Pe pagina următoare, versuri de Martialis:

„Pendentes summa capream rupe videbis; Casuram speres; despicit illa canes”.

Deci același stimulente, aceeași reacție de ordin livresc. Conștiința scriitorului e un ciine erudit care latră la stele, în citate. Dar ce fel de confuzie e aici? Confuzionismul lui Odobescu e numai parțial. După ce face trecerea de la una la alta, urmează bucăți mari, bolovani întregi foarte logici. Divergența lui trebuie căutăată în pozele de inchetetură. Iarși trebuie subliniat: nu e o alunecare de sens de la cuvînt la cuvînt, ci de la paragraf la paragraf. Odobescu e încă solid ancorat în echilibrul lui. De aceea, dincolo de farmecul special, opera sa e oarecum greoaie. Nu prea are haz — și-ți vine să zici. Or, împotriva, Urmuz te face în primul rînd să rîzi. E reacția estetică elementară — la piele — pe care o produce. Prima reacție (pe care poate s-o încerce oricine). Legile interne ale incoerenței la el funcționează după o mecanică asemănătoare vitezelor mari ale corpurilor cerești. De aceea, citîndu-l mereu ești cu buzele a zimbire. Dacă îți dă cineva o palmă, plîngi. Sau, în orice caz, te simți jignit. Dacă te lovește un fulger, prima reacție — dacă ai mai avea timp s-o gusti — ar fi probabil una de ris. Nu te așteptai la așa ceva. Uite ce chestie grozavă a dat peste tine! Creatorul lui Ismail te fulgeră încontinuu. „Totuși, Ismail reușește să scape de acolo cite trei luni pe an, în timpul iernii, cînd cea mai mare plăcere a lui este să se îmbrace cu o rochie de gală făcînd din stoșă de macat de pat cu flori mari cărămizii și apoi să se agațe de grînzi pe la diferite binale, în ziua cînd se serbează tencuțul, cu scopul unic de a fi oferit la proprietar ca recompensă și împărțit la lucrători... Ismail primește în audiențe însă numai în virtul dealului de lingă pepiniera cu iepuri, puse de solicitori de posturi, ajutoare bănești și lemne sînt mai întîi introduse sub un abat-jour enorm, unde sînt obligați să clocească fiecare cite 4 ouă. Sînt apoi suiți în cite un vagonet de-al primăriei și cărați cu o tufeală vertiginosă pînă sus la Ismail, de către un prieten al acestuia, care îi servii de salam, numit Turnavitu, personaj cîndat, care, în timpul ascensiunii, are uritul obicei de a cere solicitatorilor să te permită corespondența amoroasă; contrar amenințării cu „răsturnarea”. Ce e logic, ce nu e logic aici?

Băltind cîmpii, în modul cel mai seducător Odobescu nu uită totuși, poleca cea dreaptă, la care revenea, cu un simț al grației și simetriei uimitor. El avea niște cizme cu tureacul larg, cit o tolbă în care îi sareau iepurii și dropiile cu dropiile — pe care băștinășii îi numeau mitropolii — și căra așa în încălțări, jivinele obosite, cite o poșă — două, spunîndu-le pozești vîntorești. Prin praf, năclîit de amintiri, cu ochii după prepește, și cu fruntea în rafturile cu cărți vechi — Urmuz e un altfel de rădăcitor. E un devaționist absolut. Confuzia lui e rotundă ca și pămîntul devine luciditate, pe partea cealaltă. Intunericul lui e un intuneric ce va fi constînd și în soare: mult mai dur decît cel din noaptea noastră — de toate zilele. O orbire de prea multă lumină. Se depun atîtea cazne să se descifreze un ermestism răsuflet și misterul adevărat rămîne învălînt în șapte uitări.

STELA VINIȚCHI

identic doar cu soarele păstorul

Identic doar cu soarele, păstorul își poartă prin crudul ierbiu turmele de lumi, la subțoara cerului orele noastre întind gîturii subțiri de girafă. Eu știu că va fi liniște-ntr-o zi în fluiera abia despicate și pace în nările cailor tineri și-ntr-o coame de-o noapte, eu știu că nu se va clinti nimic în arme.

O, cite ape dau ocol de pe-acum cadavrelor de mult știute. Noi nu ne vom îndura și nu vom plinge-n palma Inserarea, nu vom îngenuchia în singe duhul mării și brațele nu le vom îndoi și nu ne vom ruga întorși ca magii cu lacrimile spre pămînt.

să avem grijă de împărăția aceasta

Să avem grijă de împărăția aceasta a plopilor, de instinctul visului lor neajuns, nici o altă dreptate în spațiu, mă doare nemiscarea statuilor și tot ce face pe băncile împărățite și reci.

Nimeni nu vrea să se ridice din junglă să asculte muzica făcînd din orice pasăre, din orice pumn de aer, nimeni nu vrea să-și aștepte rîndul la noapte și să intre cu picioarele goale în apa ochilor mei.

la margine de mare

Lăsați-mă scoică pe dig, goală și plină de valuri, să știu că în mine sînt numai eu, ca o imensă singurătate în care peștii-nvață să sară.

Ca o imensă îmbrățișare prin care-aleargă iarba și se joacă timpul, sau ca un singur ochi, lucios și neted, din care curge, la margine de mare, nesfîrșitul.

MARIN MINCU

I.

Unde e spaima unde sînt apele Pierdut de mine pe poteci streine frunzele cad pe urmele mele

ascunsele miini m-acopăr cu umbră lacomă gura cerului acum se surpă prăzile luminii

alerg alerg doar durerea linge direle cu palmele lui Dumnezeu se clădește drumul Rabilor degeaba și fără întoarcere

unde sînt apele unde e spaima

Răstălmăcitură aer curge firav prin pînile întoarse — o pulbere de oase plînsă ca răsufletarea unui vis

nisipuri de s-ar rupe din pustiuri vulcani căldătorind peste gorgane răsuflători buboalele cîmpiei putnind

captura din rărunchi doar dunele urmează taraonii

XI.

Picură-n lut o vrajă maiastră viermi își rod destiul în pace cenușa din lună acoperă ochii orbilor — cratere stînsă

Cite-o pasăre suflă asupra-i arzîndu-și aripi și căzînd fără ecou cite-o pasăre

Doamne, totul e doar o cumpănă strigătul nostru surpat în oase rostogolite aștrii așteptîndu-ne dincolo.

VALERIU OIȘTEANU

estuar

Fecioarele cabrîndu-se sprintează Spre estuarul marțial unde Receptoarele stau agălate de elefanți mustăcioși

Cînd se va termina hașurarea mansardei A pedelului rotii la căpîții Ca și cum uverturile sale au fost interzise În zona cometelor cu urechi Răzbate pînă la noi Senzațala cută de acvarium Pascal cu cozile exotice Se ascunde în scoici Cîț timp caii fac dragoste Sub averse de corali Mecanismul cocșat de ceasornic Deschide ecluzele vizitului.

corneea eschimosului

Corneea eschimosului Usucă doar paharul Care escortează inocența Șicla de dioptrii porcurge filogenia Cotoarelor de rafie Urmași exemplul contrafagotului melon. Cu toate acestea cartonul se impune Prin distanța sa focală Asemeni unui cerșetor plecat în turne Prin încrângătura nevertebrată Asemeni unui oculist semantic Dispus să contramandez berna lui Dalton Asemeni urmelor de scalp Pe traseul chelnerului de circulație locală Asemeni rudelor de protocol vișiniu Avanscena tolerază de curînd percuția Printre vegetarieni hidramatici Asemeni de altfel cu conturul Profilul, decupajul, colajul Camerton.

condițiile plecării

o viziune de
RICHARD REGWALD

Motto :

....ce-au volt acel Apus ?
Emlinescu

Imi venise, în sfîrșit, timpul ca tuturor celorlalți din jurul meu să-mi iau piatra în primire și să încep urcușul așa cum fusese de multă vreme statornic. Așteptasem momentul, mă pregătisem sufletește, ba chiar citisem cite ceva ca să nu par cu totul și cu totul străin de problemă în fața semenilor. Oricum, este bine, gîndeam, ca atunci cînd pornești la o acțiune să cunoști măcar citeva generalități spre a te descurca mai ușor.

Muntele din față era înalt, puțin cocoșat, sfîrșind printr-un pisc care de jos nu se vedea prea clar. Șiruri de oameni îl urcau neconștient din toate părțile. Fiecare purta cite o piatră în brațe, sub mîni, în spate, pe piept, după obicei și pîntîc. Mai sus se zăreau niște inși care, probabil oboșiți deja împingeau pietrele înaintea lor din toată puterea trunchiului. Am constatat că fețele tuturor, contrar efortului fizic depus și mișcării, rămîneau palide, înclinate la melancolie, trădînd o prudentă vecinătate cu spaimă. Unii plîngeau neîncoțat fără să-și mai ștergă lacrimile, iar cei din apropiere le plîngeau de milă, căci legile acestor locuri, respectate întocmai, interziceau cu desăvîrșire ajutorarea celor mai slabi. Un vîiet neconștient ce se făcea auzit la mari depărțări acoperia glasurile oamenilor (am observat după mișcarea buzelor că nu loți tăcea cum mi se spusese). Zgomotele repetate se datorau pietrelor scăpate din virf precum a fost dinainte hotărît că o să se întimplă. Oamenii o luau la fugă în urma lor, dar nu le prindeau decît jos, la poalele muntelui, unde pietrele, de altfel, se opreau cu exactitate matematică. N-am văzut pe nimeni să-și ajungă piatra înaintea de a se opri ea singură. Apoi truda reîncepea. Privind această mulțime în general, era foarte greu să distingi cine urcă și cine coboară.

Eram al douăzecișicincilea și ultimul din șirul de oameni care așteptau în ziua aceea să-și ia piatra în primire supunîndu-se acestui imperativ esențial. Am distins printre cei de alături indivizi mai bătrîni, mai tineri, unii destul de voinici, alții mai firavi, veniți din diferite locuri, după cum i-a bătut ceasul fiicării. Toți aruncau priviri furioase, spre a nu-și trăda neștiința către cei de sus la al căror număr urmau să se adauge. Timpul a trecut relativ repede. Formaițățile erau puține, dintre care am reținut că fiecare trebuie să spună „mulumesc” după luarea în primire, lucru ce se învața, pe loc, de la cei dinainte. M-am trezit astfel în fața paznicului care, luînd indiferent o piatră dintr-o mîniță aflată în dreapta sa, mi-o lăsa în răsuflet vădit ușurat deoarece cu aceasta l se încheia prima parte a zilei de muncă. La cîțiva pași stătea ajutorul său pentru a înregistra ceremonia după tipic într-un cataloiz. Nu m-am repetat să iau piatră nici multumesc nu am spus: știam că aici totul merge rău și în consecință nu are sens să te mai pui bine cu nimeni. Paznicul în primul moment nu se arătă surprins, văzuse probabil oameni de cele mai diferite feluri, domoii sau vioi. Nu bănuise cît de cît vreo intenție oarecare din partea mea, dar fiindcă întinzam să iau piatră, ridică privirile spre mine și mă măsură.

— Domnule, am întrebat, unde este Sisif ?
Paznicul tresări ușor.

— N-ar trebui să-ți răspund, replică el, dar totuși pentru că pari bine crescut, află că Sisif urcă pe partea cealaltă a muntelui care nu se zărește de aici. Are ciudatul obicei de a-și purta de unul singur piatră, fără să fie văzut de nimeni. Prezența oamenilor îl inoportunează, și i-am creat condiții de lucru.

Privirile paznicului nu se deosebeau prea mult de cele pe care le întîlnisem pînă atunci, așa că am îndrăznit :

— Zilele trecute am umblat tocmai pe partea cealaltă a muntelui căuțînd îndelung persoana despre care v-am întrebat, dar din păcate n-am găsit-o. Am ceretat cu atenție toate locurile fără nici un rezultat însă. Efortul meu a fost zadarnic.

— Tîner, ești nebun ! Cum ai scăpat la examenul medical ? Tîmănui nu i-ar fi trecut prin cap astfel de fabule. Ți-o spune un om cu o vastă experiență.

M-am făcut că nu pun la inimă această înșimăre, dar i-am dat să înțeleagă că întrebarea mea are nevoie de un răspuns sigur, că altfel nu se poate. Expresia feței paznicului se schimbă brusc. Am constatat imediat o ușoară învinețire a marginilor urechilor obișnuite numai cu un singur cuvînt repetat de toți cei care-i trecuseră prin față. Mi-am dat seama de neliniștea lui : se ivise, de fapt, un lucru deosebit, exact în punctul în care oamenii procedau în chipul cel mai firesc : ceremonia luării pietrelor. Am încercat să-l liniștesc, asigurîndu-l totodată de perfecta stare a simțurilor mele.

— Tata m-a făcut un om normal, domnule.

— De unde vii, în fond ? avu el prezența de spirit să se informeze.

— M-am născut într-un tîrg neînsemnat, într-o parte mai îndepărtată a globului.

— Pari totuși băiat de metropolă — remarcă paznicul. Dar, la ascultă, cum se face că-ți veni răsemea ideii — adăugă cu un glas mai sever.

— Am fost în urmă cu trei zile, pe aici, am așteptat la rînd pînă cînd mi-am luat piatră cu care am pornit neobservat în sus. N-am găsit cu cale să spun nimic în plus. Învățătura pe care o primisem odinioară nu-mi îngăduia să protestez. Din moment ce așa li se întimplă tuturor oamenilor, mi-am zis, un gest din partea mea ar însemna o necuviință. Am început urcușul cu piatră ce mi s-a acordat, am scăpat-o din virf, am luat-o de la capăt și după citeva ture, am observat că este cam ușoară. Nu numai că o puteam cuprinde prea lesne cu mîinile, și la nevoie transporta legată de centură, dar chiar această ușurință mă obosea, ceea ce, vă spun de la început, nu pot să admit, după cum, dacă aș răci din cauza căldurii sau mi-ar fi sete din cauza apei, m-aș împacieta.

— Logica ta o socot de fier — afirmă paznicul, dar ceea ce exprimi mi se pare îndoielnic.

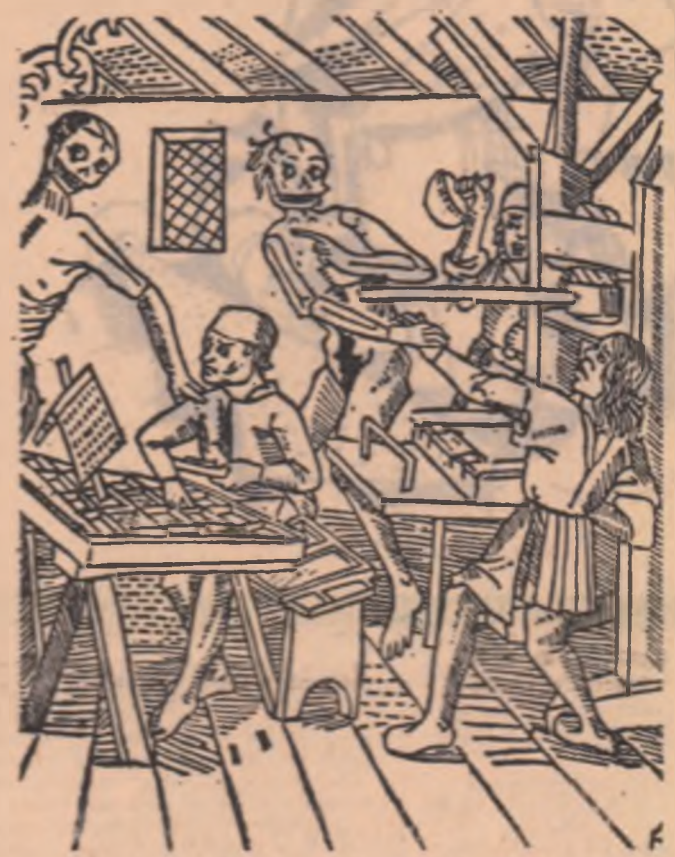
— Domnule, să clarificăm, L-am căutat pe Sisif, ca pe maestrul vechi. Și nu o singură zi, ci trei la rînd, căci aveam absolută nevoie de o lămurire. Pe partea cealaltă a muntelui circula oameni obișnuții ca și pe pantele din față. Oriunde tîntul este la fel. Acum știu că Sisif nu mai există, cum crezusem la început, dar unde este, vă întreb, piatră lui pe care aș dori nebul să o văd.

— Trebuie să recunosc că nici piatră lui nu se mai află la vedere. Singur și-a luat-o cu el cînd a dispărut dintre noi. Locurile acestea îi poartă însă memoria. Cei care urcă fără încetare o cultivă cu evlavie. Am putea spune că absența lui s-a transformat de multă vreme într-o prezență. Chiar dificultatea drumului ne amintește permanent de el.

— Personal, n-am constatat, drept care am coborît să-mi iau o altă piatră, dar, după ce am stat aproape o jumătate de zi din nou la rînd, mi-am dat seama că, de fapt, toate pietrele sînt la fel.

Paznicul părea abia acum că se trezește cu adevărat din somnolența justificată de truda de peste zi. Începu să mă cerceteze mai cu luare aminte pentru a nu se lăsa indus în eroare.

— Tîner, ceea ce-mi tot spui, mă face să cred că ești unul dintre acei palavragii, destul de numeroși în ultima vreme pe pămînt, care încearcă să mă distreze cu invențiile lor copilărești cînd îmi termin serviciul. Dar nimeni n-a avut îndrăzneala să se refere la asemenea chestiuni de specialitate, preferînd divagațiile cu un caracter mai general. Și, ca să nu mai pierdem vremea, spune-mi cu ce vei dovedi realitatea celor afirmate ?

— Iată piatră mea dintîi (pe care o țineam legată la spate), iată piatră mea cea de a doua pe care mi-ați oferit-o acum citeva clipe, dar, domnule, sînt ca și celelalte, la fel. În momentul acela am simțit un ușor dezechilibru, deoarece mi-am dat seama clar că nici să aleg după cum îmi plănuisem, nu mai are rost.

Paznicul, convins că nu glumeam, luă o poziție autoritară. — Justiția acestor locuri — declară el solemn — a stabilit de multă vreme ca poverile să fie aproape egale și mai pe potrivă oamenilor.

— Iată că după dispariția lui Sisif totul devine posibil, am precizat eu neînduplecat.

Vîntul a început să bată din ambele părți dintr-o dată, agîtînd pietrele ce se rostogoleau la vale cu un zgomot mărit. Forțata oamenilor de la poalele muntelui creștea.

NICOLAE COMĂNESCU

pină acolo unde

Ca și cum s-ar întinde într-un vitraliu Ne cuprînde o curbă și ne aducem

Iată pe aici au fost cîmpuri negre În zarea de fum se risipeau ipoteze Cu cită greutate se-nvîrte elipsa aceasta Ce umil se destăinuie pașii prin singe Nu se mai poate face nimic am pierdut.

Ne retragem Spre sud să numărăm la solstijii Încă și încă o dragoste pe vechile umbre Să aducem pe sănișii liniștea noastră de gheață Cu animale figurate în peșteri peste plîns

Cu degete firave cu mori de întunerice În necuprîns albastru sub banchize Pină acolo unde se poate încă muri

dublu laocoon

Întors cu spatele spre univers și mai departe Mă ascund în umbra turnului singur

Și vin spre virful conului să-mi văd cavalerii Cum ies din infern ascunși sub coroane de piatră În fărîșura în șerpi și suflete amorfă Potfîți vă rog În candelabru acuzării stau timpi neocupaji

Surisuri dulci printre iubirile rădăcitoare Vom aprinde coșmare și întîlni peste bliunuri Să cerem numărul comic al primelor zăpezi

Din anul și iarna cîștigătorilor de necredință Vă amintiji Izbînda aceea furată din false calendare

Ce se dorea tristețe la tropical absenței Era doar prima scenă a balului de bun rămas

Intr-un finut de glorie ce astăzi vă oferă

preludiu la minima de spațiu

Am îndrăznit să te aștept un secol Bătrîne faun din cumpăna tristeții Giganțica victorie a morilor de vin În amintirea nopții pe axiomele de fildes Să împărțim pustiu în trei arhipelaguri Giganțica victorie a morilor de vin Ne aparține doar pe prelungirea jertfei Dar iată

Un ocean aiurea la treapta cristalină Cuprînde depărtarea și-o sprijină-n condori lar ora se dilată într-o răscurce plină Cu norduri dezghețate și ingeri vinători

Acum Te las bătrîne faun corolei de întineri Ca marlar de-nceput și regula în jocul Ce instalat peste pedepse săpînă paradoxal Comuți în viziune amurgul de flageți Și desenează spațiu prin care azi eu orbul Mă reintorc sub un salut în tetraedru lupei

o cauză

Încă o oră a plecării false din noi Se vrea dimineața aceasta întîlnită pe turle Cu palme fugărîndu-și chipul în pătrare Pină se face gandolă și stă despletit Ne lasă

Fecioară a balanțelor noastre firzîi Să mai mințim doar o singură dată În numele numelui tău ce coboară Pe cursuri de vis o prevăzută noapte În candelă să piară sub orient de gheață

Doamnă iluzie Bănuiam în leagăn o crimă perfectă Mai întîi brațul sting apoi aminarea Din ce în ce mai greu ne desprîdem de viață

Aici e statuia vitării zeității decedată Într-o plăcere glorioasă pe scorpionii de ceard Si iarși tirziul se pierde în talduri Mă numesc Hanamin prinț relativ de Saturem

I.

LITERATURA română cunoaște în prezent o remarcabilă înflorire. Faptul cel mai concludent e tot mai complexa diagramă de sensibilitate și diversitate de stiluri în poezie, lărgirea ariei de cuprindere tematică a prozei, consolidarea romanului, dar și a nuvelei și schiței, apariția de noi formule în dramaturgie, procesul, într-un cuvânt, de emulație și sincronizare cu datele întregii noastre culturi pe care îl trăiește creația prin arta cuvântului, inclusiv critica și istoriografia. Contribuie la această energie artistică din toate generațiile, acumularea de experiență, ecranul tot mai larg al viziunii ideologice-estetice, stimularea tinerelor talente cu energia lor atât de prodigioasă, profilată pe un orizont pe cât de vast, pe atât de specific actualului indice de valori al culturii noastre.

În cel trei ani care au trecut din martie 1965, de la ultima Conferință pe țară a Uniunii Scriitorilor, am fost martori și participanți la o succesiune de acțiuni și evenimente care, toate, au exercitat o influență profundă asupra literaturii. Cel mai însemnat, și acela care se înscrie ca o piatră de hotar și în evoluția vieții literare românești a ultimului pătrar de secol, este, fără îndoială, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

Tabloul de ansamblu pe care ni-l oferă viața noastră literară actuală este o parte din procesul adânc și impetuos de perfecționare a orânduirii socialiste, proces de căruia făgășe au fost trasate la cea mare dezbateră din iulie 1965. Energia frământătoare, unită cu cel mai lucid realism și cu hotărârea neclintită de a înfruntă în România acele socialisme pe care le-au vrut Marx, Engels, Lenin, „în care omul să se simtă cu adevărat om”, — acestea definesc tot mai pregnant, în ultimii ani, stilul propriu al societății noastre, înfruntând din toate sectoarele vieții barierele, inerțiile, rutina, incompetența și impostura. O societate nouă, a cărei existență, dincolo de toate dificultățile, a fost marcată cu numeroase izbâzi, se simte astăzi trăind în momentul marilor cristalizări, al unui bilanț interior, al definirii unui profil fâșurit în decursul a aproape un sfert de veac de la Elberare.

Această societate se recunoaște, cu tot ceea ce are ea mai specific și totodată mai general-uman. În politica internă și externă a Partidului Comunist Român, a Republicii Socialiste România, în acțiunea, gândul și cuvântul celor care o formulează și o înfrățesc.

Fiecare om de cultură din țara noastră, indiferent de obștia lui națională, indiferent de domeniul său de activitate, se recunoaște ca un factor al societății socialiste, în care pulsează astăzi tot mai puternic energia creatoare, călăuzită și stimulată de către partid, spre desăvârșirea orânduirii care să răspundă aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru. Am simțit-o cu totul în momente care au cerut, de la fiecare, un sincer și profund examen de conștiință.

Ceea ce definește astăzi climatul moral al scriitorului român — și cuprindem în această noțiune pe toți creatorii din România — este sentimentul unui deplin acord interior cu esența realității în mijlocul căreia își desfășoară activitatea, cu sensul imprimat dezvoltării noastre generale, cu imperatiile majore evidențiate de politica P.C.R., prin urmare cu liniile de supremă consonanță a ființei înseși a creatorului, a destinului, său propriu, cu ființa și destinele colectivității, din care face parte. Acest acord interior, din care rezultă acel atât de prețios și decisiv sentiment al demnității umane, unit cu sentimentul mândriei naționale și internaționale, este rezultatul, pe planul vieții interioare a fiecăruia, al operelor de perfecționare urmărind fără prag și în toate domeniile de către deținatorii de avangardă al clasei noastre muncitoare.

Acest sentiment adânc, sincer, și-a găsit expresia într-o unanimă aderență la politica partidului din partea întregii noastre intelectualități, atât de sugestiv definită ca „un detașament însemnat al poporului nostru, ca un rol de o deosebită importanță în întreaga activitate de edificare a orânduirii socialiste”.

Se poate spune că întreaga viață literară de la ultima Conferință pe țară și până la Congresul al IX-lea al Partidului nostru, sub semnul îndemnului roșit atunci de către tovarășul Nicolae Ceaușescu:

„Avem o țară frumoasă și bogată, un popor harnic și cetezător, care timp de peste două milenii, în ani grei de restriște, înfruntând cu curaj, războaie și războaie, și-a apărât glia, iar acum, sub conducerea Partidului, își zidește o viață nouă. Poporul, adevăratul făuritor al tuturor bogățiilor patriei, trebuie să-și închine omenii de artă și cultură tot ceea ce pot crea mai frumos și mai bun”.

Este semnificativ că acest proces de „substanțializare” nu se limitează la un anumit centru, nu este concentrat în două-trei locuri. Numeroasele reviste aparute pe tot cuprinsul țării dovedesc o viață intelectuală și o capacitate de a se face ecoul naționale locale a acestei realități generale care a schimbat în scurt timp întregul climat de cultură al patriei. Presa, tot mai vie, tot mai operativă, a contribuit esențial la tonificarea elevatelor spirite care definesc această perioadă și a urmat cu tot mai mult curaj, însoțindu-se cu întreaga literatură, ideea că artiștii și literaturii le sînt proprii preocuparea pentru continua înnoire și perfecționare creatoare a mijloacelor de exprimare artistică, diversitatea de stiluri, eliminând din acest domeniu orice fel de exclusivism sau rigiditate.

Caracteristic pentru tabloul literaturii actuale este toamna viitoare spirituală, sentimentul unei creații în deplin acord cu legile artei, eliberată de orice conformism și așezată pe solul ferm al marilor realități ale vieții noastre și ale lumii contemporane. Dacă s-ar face un calcul statistic și s-ar raporta numărul de titluri viabile în toate sectoarele creației, — de la poezie și proză la dramaturgie și la critică, la întreaga perioadă parcursă în ultimul pătrar de secol —, s-ar constata că, proporțional, acești trei ani au dat cel mai mare număr de creații, confirmând strălucit justetea politicii culturale elaborate de Congresul al IX-lea. Ele aparțin deopotrivă literaturii române și literaturii internaționale, conlocuțoare, parte integrantă a acestui tablou al vieții noastre literare. Cultura română nu a fost niciodată izolată de cultura naționalităților conlocuțoare, cultură înflorită pe același pământ și reflectând, din unghiul ei specific și în limba proprie, aceeași realitate.

Ceea ce a contribuit, în spiritul Congresului al IX-lea, la orientarea culturii noastre pe o cale nouă, au fost numeroasele prilejuri în care, alături de întreaga cultură, creatorii au putut trăi sentimentul unei intense mândrie naționale, al demnității naționale, momentele în care justetea politicii externe a Partidului Comunist Român a dobândit o bine meritată consacrare internațională. Niciodată în întreaga sa istorie, poporul român nu s-a simțit, ca în acești ultimi ani, un participant activ la evenimentele, frământările, problemele cu care este confruntată întreaga colectivitate umană.

Între-adevăr, evenimentele în mijlocul cărora ne-am aflat au pus asupra tradițiilor noastre istorice, asupra concepțiilor umane și morale ale poporului român, un adevărat accent al universalității. Promovind cu fermitate și neobosit în politica internațională principiile respectării normelor de conviețuire umană demnă, ale respectării suveranității naționale, ale dreptului fiecărui popor de a dispune liber de soarta sa, poporul român a devenit unul din promotorii premiselor pentru o lume nouă, pentru o nouă structură morală și politică a vieții internaționale, sincura în stare să ducă la edificarea unei lumi viabile. Creatorul român a încetat astăzi să se mai simtă — cum de multe ori înclinașii noștri au resimțit-o dureros — situat în marginea evenimentelor internaționale, martor pasiv și îndepărtat al lor. Un sentiment nou s-a născut și, odată cu el, a fost reactualizată voința marilor înaintași de a face din cultura română o prezență spirituală mălora pe planul culturii mondiale. Această preocupare de a demonstra valențele universale ale geniului nostru național, de a ne spune cuvântul propriu în marea dezbateră de idei a lumii contemporane, este ca-

În intimpinarea Adunării generale a scriitorilor

PROBLEME ACTUALE ALE LITERATURII ROMÂNE

caracteristică tocmai perioadei de care ne ocupăm și apare ca un corolar firesc — în planul creației spirituale — a poziției internaționale a României Socialiste, dobândite ca urmare a politicii externe a Partidului. Afirmarea pe plan mondial a culturii române presupune, însă, cunoașterea largă a problematicii contemporane, a modului în care și alți creatori înclinașii gândesc și scriu la scara celor mai înalte exigențe ale spiritualității umane. Și aici, îndemnul partidului la cel de-al IX-lea Congres a fost cât se poate de limpede: progresul culturii socialiste se bazează pe cunoașterea și însușirea a tot ce are mai înaintat arta și cultura mondială, pe dezvoltarea largă a schimbului de valori spirituale între popoare. Aceasta nu presupune înaltă atitudine nerăbdătoare față de tot ce vine din străinătate, ci, dimpotrivă, impune spirit de discernământ, o judecată proprie în aprecierea creației artistice și a operelor de artă.

Discuțiile vii, dese, în acești ani, în jurul dialecticii național-universale în creație dovedesc marea interes arătat preocupării de a găsi acel discernământ sigur în stare să integreze experiența mondială într-o structură spirituală care să ne fie proprie și care tocmai de aceea să intereseze și pe alții. Simpla imitație, importul mecanic de metode și mode nu pot duce la făurirea unei culturi noi. Este ceea ce s-a afirmat cu tot mai multă vigorență, accentuându-se necesitatea de a fi credincioși marilor tradiții ale culturii române, care, nerămânând niciodată în afara curentelor de idei ale epocilor, a știut în același timp să aleagă din ele ceea ce-i putea servi orientarea și îmbogățirea mijloacelor de creație, fără a se lăsa copleșită de ceea ce, în ultima instanță, nu-i putea decât sărăci valențele proprii, specifice.

Sporul informației noastre culturale în anii din urmă este impresionant, numeroasele prilejuri oferite creatorilor români de a cunoaște direct cultura străină, prin călătorii, desigur, dar și prin traduceri, traducerile tot mai bune și variate, sînt menite a așeza cultura română printre cele care respiră în cel mai aerat climat intelectual.

II.

Înflorirea culturii și a literaturii în climatul creat de Congresul al IX-lea al P.C.R.

ÎN CADRUL acestei vaste opere de desăvârșire a orânduirii noastre, concepută ca o societate liberă de toate constrângerile și servitutele ce degradează pe om și-l alienează de semenii, de lume, de el însuși, — literaturii îi revine o misiune complexă, multilaterală, de care ea a devenit tot mai conștientă în acești ani, descoperindu-și și fiecare zi mai mult vocația și cheșia realizării sale.

Sensibilitate, vibrând direct la cele mai imperceptibile fenomene ale realului, și, totodată, sfert spre cea mai precisă, mai explicită formă de exprimare a sentimentelor și gândurilor: aceea prin cuvânt, literatura constituie din todeauna — istoria culturii mondiale o dovedește — oglinda fidelă a unor fenomene generale, angajând societatea în totalitatea ei, cu trecutul implicat în prezent, cu acesta în aspirațiile, planurile, idealurile de viitor. Marxismul ne pune în gardă față de orice tendință de a concepe simplist și unilateral relația dintre artă — societate, dintre creatorul individual și colectivitatea din care face parte, arătându-ne că aceste raporturi sînt — nu pot fi altfel — complexe și nuanțate. Ele — aceste raporturi — nu anulează specificul celor două planuri de realități, nu fac din cultură un simplu epifenomen sau doar niște „mijloace” ale vieții economice ori social-politice. Totodată, prin consecință, marxismul respinge ferm concepția unei așa-zise „independențe” (numită eufemistic, dar greșit, „autonomie”) a creației desprinse de societate, ajungându-și sîși, gravitând într-un univers străin de societate sau pe deasupra ei. Legătura indisolubilă dintre viață și creație este o teoremă de mult demonstrată și confirmată de experiența îndelungată, a întregii umanități. Adevăratul raport dintre creator și colectivitatea ce l-a născut și format, care l-a înze-

trat cu tezaurul unei tradiții însumând rezultatele celei mai prețioase ale travaliului generațiilor și care în știința sa îi dă puterea de a duce pe culmi genul poporului și al patriei sale, nimeni nu l-a definit mai pregnant decît marele Eminescu: „Dumnezeul genului m-a sorbit din popor, așa cum soarbe soarele un nor din marea de amar”.

Se cuvine ca norul să-și reverse darurile în marea de unde s-a născut!

Din todeauna, poezia întâi, ca expresie a primelor vibrații în fața realității, apoi proza, dramaturgia, filozofia — aceasta ca moment al reflecției devenită atitudine — au constituit antenele prin care o societate și-a explorat și definit sufletul, aspirațiile, și-a fixat în momente lui semnificative trecutul, și-a apropiat viitorul, și-a organizat un univers intelectual și moral armonios, în coordonatele căruia personalitatea să-și păstreze o unitate creatoare, plină.

Marile epoci ale umanității sînt acelea în care ființa umană s-a simțit avînd un sens, valorificînd existența ce i-a fost dată cu sentimentul că nu e risipită stîr, că-i trece pe lângă sine. Bogăția extraordinară, adîncimea morală, optimismul lucid al unei filozofii ce nu ignoră dramele și tragediile existenței, cu care ne întîmpină creația anonimă a poporului nostru — a tuturor „Miorișei” și al „Mesterului Manole”, splendid mai estetic — explică mai bine ca orice extraordinară tăine sufletească prin care am străbătut milenii de necontenite greutăți și adversități, găsind puterea de a fi unii una din cele mai originale civilizații ale Europei.

Aceleași calități domină și definesc creația celor ce au fost, în fiecare moment crucial al istoriei noastre — și au fost mulți, fiindcă și acestea au fost multe — „suflet din sufletul neamului lor”, alături de circa corăbii în furtună, sau așezată la masa de scris. În întreaga istorie a culturii noastre, în ceea ce are mai valoros, este un exemplu de slujire a poporului, și nici unul din creațiile mari creatori români n-au știut o altă cale spre nemurire. De la D. Cantemir pînă la Iorga, de la Eminescu pînă la Argeș și Călinescu, ei au fost conștienți de sine a poporului lor, artiștii și făurarii sufletului colectiv al națiunii, — aceea care-l trise și-l proiectase pe orizontul românesc.

Așadar literatura actuală își asumă, cu fiecare zi mai vădit și mai angajat, această misiune, care vine dintr-o mare tradiție. Ea se simte chemată să dea expresie, pentru cea de azi ca și pentru cea de ieri, și să vor vii să se cunoască așa cum am fost, „profilul de epocă” al vremii ce o trăim. Ea simte că un ochi clarvăzător deschis și o mînă cu gesturi îndelung cugățate arată drumurile spre o nouă și mare epocă de cultură, pe măsura dimensiunilor istoriei noastre contemporane, ale existenței noastre spirituale ca popor și o conștiință de sine depășind milenii de greșit dar de atîtea ori sublimă istorie. Ea își descoperă o misiune în a fi activă în acest proces, a-l sprijini, a-l pune în centrul vieții interioare și idealurilor creatorului român contemporan.

Existența unei concepții unitare despre lume și viață, a unei ideologii comune străbătînd toate sectoarele unei culturi, nu are nimic de a face cu uniformizarea personalităților creatoare. Istoria culturii mondiale ne arată că marile epoci, așa-numite — în filozofia culturii — epoci „organice”, epoci cu un „stil” pregnant, unitar, monumental, sînt tocmai acelea care își dezvăluie unitatea interioară a tuturor manifestărilor, prin aderarea la o concepție comună. Dimpotrivă, epocile de decadență și de criză se caracterizează tocmai prin absența acestei unități, prin anarhie și disperare. Aspirația noastră spre o nouă sinteză, spre o nouă epocă „organică”, este caracteristică lumii actuale, frământată de crize profunde, provocate de procesul descompunerii unei orânduirii vechi, de soluția concepțiilor sale despre lume și viață. Aceste lumi, culturile țărilor socialiste, printre care și cultura română, îi pot contrapune exemplul unei vitalități creatoare stimulată și susținută de armătura interioară a concepției marxiste. A descoperi raporturile firești, în procesul creației, dintre realizarea plenară a fiecărui talent și această unitate de stil cultural major, la care trebuie să tindem și pe care n-o putem dobîndi altfel decît prin valorificarea creatoare a marxismului de către fiecare, este una din problemele fundamentale pe care o estetică marxistă trebuie să le dezbate.

Un luminos punct de plecare și o rezolvare de esență le găsim în cuvîntul partidului, în formula diversității stilurilor, înțelegă ca imperativ al garanțării individualității creatoare, a personalității fiecărui creator. Congresul al IX-lea al P.C.R. a proclamat

adevărul, fundamental, că esența este ca fiecare artist, în stilul său propriu, păstrîndu-și individualitatea artistică, să manifeste o înaltă responsabilitate pentru conținutul operelor sale, să lîndă ca ea să-și găsească drum larg spre mînea și înima poporului. Această înaltă responsabilitate pentru conținut este însăși legea de aur a dezvoltării culturii românești, formulată cîndva și în cuvintele bătrînului de Miron Costin, care spunea: „eu voi da seamă de ale mele cite scriu”, și urmată de către toți marii creatori români. Ea și-a găsit o nouă formulare, modernă, în poezia lui Eminescu, acest îndrăgîț căuțător al „cuvîntului ce exprimă adevărul”, dușman al „cuvîntelor goale ce din coadă au să sune”. Iar drumul larg spre mînea și înima poporului este al tuturor adevăraților creații, acelea care constituie mărturia noastră spirituală în fața umanității.

Dacă „stilul este omul” și diversitatea stilurilor înseamnă de fapt, cu alte cuvinte, respectul cuvenit individualității creatoare, aceasta nu exclude stimularea și orientarea ei, acest factor ce a funcționat todeauna cu efecte pozitive atunci cînd a cunoscut și respectat legile creației artistice. Cultura română se bucură în prezent de acel climat spiritual în care și cele mai puternice individualități artistice pot să-și descopere originalitatea, „formula” proprie, și să o realizeze în opere în care, ca în propria oglindă, să se contemple și să se desăvîrșesc. Un asemenea animator și îndrumător îl simțim și-l descoperim în partid, care, în acești din urmă ani, a fost neîndoielnic arhitectul inspirat al climatului de emulație creatoare, de înflorire a talentelor, de ocrotire a lor față de unele — infirmate, desigur — manifestări de intoleranță dogmatică sau de labilitate confuzionistă. Partidul este cel care a preconizat necesitatea dezbaterii principiilor, libere, la care să participe toți oamenii de artă, a problemelor de creație, de teorie și istoria artei, pe baza concepției celei mai înaintate despre lume și societate.

Repetata invitație făcută scriitorilor de către partid de a se adresa realității contemporane, de a o aborda cu curaj în toată complexitatea ei, de a da curs unei multitudine tematice corespunzînd tocmai acestei complexități, invitația de a prospecta cu pasiune și experiență vremii noastre trecutului național, tezaurul creației populare, semnifică scriitorilor că aceasta a fost, de fapt, în fiecare moment, legea fundamentală ce a stat la temelia marilor epoci de cultură din istoria noastră spirituală. Istorie contemporană a poporului nostru, actualitatea trăită de noi, constituie, așadar, un continent nou, cu relief extraordinar de bogat, care și-așteaptă exploratorii și făuritorii. O cultură se înnoiește nu pornind de la efortul de a descoperi tehnici „insolite”, ci prin dobîndirea conștiinței că o nouă realitate într-adevăr s-a născut și că ea se cere revelată cu mijloacele artei. Toate marile epoci de cultură sînt legate de acest proces de geneză a unor structuri spirituale noi, care, nemaiputîndu-se exprima în limbajul vechi, și-au descoperit tehnici noi de expresie, revoluționînd arta cuvîntului.

Drumul spre o mare epocă de creație trece numai prin explorarea multilaterală, curajoasă, a acestei realități. Cele mai valoroase creații din ultimi ani o dovedesc cu prisosință. Fie că aparțin unor scriitori din generațiile mature, de „milloc” sau mai tinere, fie că adoptă formula naratiunii clasice sau tehnica romanului introspectiv, de analiză, nu e greu de văzut, dincolo de procedee, că succesul lor se datorește conștientului de viață, problemelor acute pe care le abordează, celui curaj intelectual preconizat și promovat de îndrumarea partidului. Asemenea creații rămîneau centrale într-o literatură „experiențelor” și „experimențelor” epigonice sau prea tributare modelelor trecătoare rămînînd interesate doar ca „atmosfera de epocă”, menite a fi expediate, peste decenii, de istoria literară în cite o mențiune globală.

Este un lucru cu aceeași claritate demonstrat de experiența culturii noastre și a altor culturi, că experiențele prezentului, oplica propriei fiecărei epoci, aspirațiile și idealurile ei, descoperă într-o lumină nouă trecutul. Fiecare mare epocă de cultură își elaborează imaginea proprie despre trecutul național, despre trecutul său spiritual; așadar, vibrația contemporană, deschiderea spirituală față de realitatea contemporană nu este numai o cale spre descoperirea prezentului, ci și spre redescoperirea în lumii inedite a trecutului. Nu au fost mari istorici, mari istorici literari, sau mari creatori de literatură pe teme istorice decît acei oameni care au participat plenar la viața timpului lor. A nu fi al vremii tale înseamnă, în cele din urmă a nu fi al nici unei vremi. Experiența ultimilor ani ne-a demonstrat că, pornind de la trăirea intensă a evenimentelor și problematicii contemporane, se pot crea opere care, inspirate din trecut sau scrind despre acest trecut, aduc un conținut cu adevărat nou, revelează sensuri noi. Nu e o întâmplare că cele mai valoroase creații dramatice pe teme istorice s-au născut tocmai în acești ani și că aparțin unor autori care au o lungă practică a actualității, unii ca autori de teatru contemporan, alții ca reporteri și ziariști. Pără îndoială, pe această cale vom avea în viitor și marile romane istorice comparabile creației unui Sadoveanu, marile istorii și istorii literare capabile să stea alături de ceea ce ne-au lăsat în urma sa Călinescu.

În cadrul unei societăți hotărîte să-și desăvîrșesc structura, misiunea critică a artei devine un sprijin activ, o cheșia a biruinței acestei politici. Curajul de a spune adevărul în esența lui reală — lată ceea ce este și ceea ce trebuie să fie, și e ușor, fiindcă adevărul nu are întotdeauna și înșurșirea de a fi plăcut. O literatură cu adevărat realistă e toată aceea pătrunsă de răspundere înfrățită vieții contemporane în complexitatea ei, cu întregul dramatism, cu aspectele luminoase, dar și tragice pe care epoca noastră le implică, cu dificultățile serioase de care procesul transformării omului adesea se lovește. Sînt desigur — și nu puțin — teme dificile. Ele reclamă o cunoaștere intimă și multilaterală a realității, o putere de fermă orientare ideologică în dileme care nu-și găsesc răspunsuri facile și simpliste, un mare simț de răspundere civică scriitoricească. Dar „dificile” și, într-un fel, aproape „intangibile” le-a făcut numai o mentalitate greșită, autoînșurșitoare, care nu mai crede în forța spirituală critică de a contribui tocmai la perfecționarea orânduirii socialiste și la consolidarea ei prin îndreptarea greșelilor. Documentele partidului nostru, cuvîntările conducătorilor săi au respins în repetate rînduri acest fel eronat de a privi lucrurile.

Dintotdeauna, creatorul a fost dușmanul inerției, al sclerozei și al mincunii, al nedreptății, al formulorului ambiguu, al fațadelor aurie ascunzînd mizerii neșpuse, al tuturor celor ce, în numele unor interese egoiste, se opun progresului, dialecticii necurmăte dintre vechi și nou. Nici o concepție filozofică nu este, de aceea, mai organică adevărată creatorului decît cea marxist-leninistă, decît materialismul dialectic și istoric înțeles în esența lui vie. În dinamismul său revoluționar, materialismul dialectic este singura călăuză sigură în lumea contemporană, lume cu imensa ei revelație caracterului propriu al fenomenelor, fie că este vorba de fenomene ale societății. Subliniind caracterul istoric al acestor fenomene, materialismul dialectic evidențiază aspectul lor de proces larg semnificativ, implicînd de la sine o atitudine critică ce obligă la atenție față de realitate, față de adevăr, la permanența strădănie de a găsi drumurile pe care viața le deschide în fața omului. A așeza la temelia vieții spirituale a României contemporane filozofia clasei muncitoare, materialismul dialectic și istoric, nu înseamnă, de aceea, a impune o anumită ideologie, ca o dogmă, ci faptul că societatea românească, poporul român, au găsit în gândirea marxist-leninistă, în tradițiile și în afirmarea prezentă a P.C.R., cea călăuză, cea metodă și cea concepție despre lume și viață capabile să catalizeze și să asigure realizarea celor mai nobile idealuri ale sale. Partidul Comunist Român a realizat o legătură indisolubilă și creatoare nu numai între specificul existenței noastre istorice, al intereselor noastre naționale, și gândirea cea mai înaintată a lumii contemporane, dar și între spiritul profund realist și fundamentat pe conceptul de „ome-

nie" și dreptate al poporului român, și patosul umanitar, forța demitificatoare, eliberatoare, a conștiinței, atât de caracteristică marxismului. Această îngemănare a universalului gândirii marxiste cu specificul nostru național constituie încă una din premisele decisive ale vieții culturale de azi și ea va asigura în viitor doctrina clasei muncitoare un rol tot mai creator în cultura română, înfruntând superior tuturor acelor ideologii, care, înaintea vremii lor, au ajutat poporul român să învingă de la începuturile sale naționale, de îndepărtările lui sociale, ori au dat expresie științelor și gândirii moderne, marilor sale aspirații. Din filozofia marxistă, creatorii nostri sorb puterea de a discerne fără greș între semnele realității și a-și desfășura funcția critică progresistă a creației noi împotriva, ci în sensul intereselor fundamentale ale poporului. Și aici, cultura română, literatura de azi cu înaintea de cale nouă, un îndemn ferm de a-și îndeplini misiunea de factor decisiv în dialectica vechiului cu noul. Cuvântul partidului este cit se poate de limpede:

„Mai mult ca oricând, omenirea are nevoie de gândire creatoare, de oameni care să judece, să reflecteze, să-și exprime părerea despre noile procese sociale. Fără îndoială, nu toți vor formula cele mai juste puncte de vedere. Dar numai din confruntarea ideilor se poate cristaliza adevărul.”

„Nu este nici un păcat dacă unele păreri se vor dovedi neadevărate, pentru că nu există în lume, de când a început gândirea omenescă, om care să fi exprimat totdeauna numai și numai idei juste. Căutarea, cercetarea, adevărul au răzbit cu greu și mulți, cei mai mari savanți au avut și insuccese. Numai o cercetare liberă, numai o gândire liberă pot asigura progresul în toate domeniile de activitate. Un singur lucru cerem, tovarășii, ca în toate dezbaterile științifice să se pomenesc de la dorința cinstită, sinceră, de a servi mersul înainte al societății noastre socialiste, idealurile poporului nostru, ca în tot ce facem să avem un singur crez, o singură năzuință: lămurirea socialismului și comunismului în România.”

Am citat din cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la înălțarea — nu de mult — cu intelctualii din Cluj. Sint cuvinte aplicabile în aceeași măsură și creației literare, ele marcată mai pregnant ca orice un climat nou pentru pasiunea constructivă a creatorilor noștri.

III.

Aspecte ale literaturii din ultimii ani

PRIMUL aspect definitoriu pentru sensul dezvoltării literare din ultimii ani este sporirea contactului cu sfera marilor probleme, deschiderea mai îndrăzneată a creației actuale către generalizări artistice destinate să deslușească și să exprime esența atât de complexelor procese petrecute în lumea de astăzi. Așadar, o îmbogățire în substanță a literaturii, un spor de cunoaștere care l-a dat posibilitatea, prin câteva opere reprezentative din domeniul poeziei, prozei, eseuului, să pătrundă în intimitatea temelor importante și a problematicei de anvergură — de altfel ori compromise, în trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat, de tratări inadecvate, superficial-illustrative. Interesată acut de prezent, captivată de turbulențele spectacolului istoricului actual își păstrează totodată raporturile cu temele fundamentale de ieri și de totdeauna ale artei, dar cu o perspectivă deschisă către largul câmp de cercetare și creație individuală. Incorporarea tradițiilor mari ale literaturii române, contactul mai strâns cu mișcarea critică mondială și în primul rând, apariția de talente noi în spațiul literaturii, toate se vorbează, azi, în poezia, proza și eseuul necesită, nu numai de individualitate, ci și de direcții mai largi, cu o pulsație și o formulă literară proprie.

În literă, fenomenul cu cele mai bogate consecințe este extraordinara erupție a talentelor, o efervescență puțin obișnuită într-un interval de timp „tăcut” relativ. Nu este vorba numai de marea numără de tineri prezenti în publicații sau ca autori de volume, dar și de revirimentul multor literici din generațiile mature, personalități constituite de multă vreme care trăiesc acum un moment de puternică recunoștință a energiei lor poetice. Rezultă o fecundă diversificare a formelor individuale, voci distincte, — expresie a multitudinii de talente și preocupări.

Potrivit naturii intime a înzestrării lor, poeții își afirmă stilul propriu, preferința pentru un mod sau altul de exprimare, în forme care-l situează pe orbita propriei personalități, marcându-le originalitatea. Lirica patriotică și cetățenească, a vibrației directe, spontane în fața evenimentelor, mod de poezie ce încorporează elemente de ordin social și politic, trăiește un moment de salutară primire, distanțându-se astăzi cu fermecute de formula declarativă, simplistă, de fapt anti-lirică, cultivată cândva în chip abuziv. Poeții mai noi asociază faptul istoric o atitudine existențială proprie un element de interioaritate, de natură să marcheze tema într-un chip personal. Registrul trăirilor lirice s-a extins în ultimii ani și în sensul nuanțării emoțiilor, al percepțiilor stărilor subtile de reverie și adâncitate în zonele profunde ale sufletului, până la limitele extreme ale coborârii în subconștient, ideea fiind de a înălța o imagine considerabilă îmbogățită a omului interior.

Proza trăiește, la rândul său, un proces dintre cele mai interesante și mai semnificative. Dacă ne determinăm să căutăm într-un mod din cele mai evidente, la ce se referă în termenii de literatură — numărăm interacțiunea între înnoiri și tradiție, dialectica întrepătrunderii dintre vechi și nou. Marea drum al prozei este în continuare acela care fixează creația epică în solul fecund al realităților istorice și sociale, făcând-o să se pătrundă de multitudinea problemelor omenestilor actuale, de spiritul și dramele epocii pe care o străbatează. Și, în acest sens, ultimii ani înregistrăm apariția câtorva scrieri de primă însemnătate, în marea linie a realismului nostru. Noile serii literare își caută, concomitent, drumul propriu, într-o perpetuă febră de experimentare, dintre care unele de real interes, altele — cum e firesc într-o asemenea profunzime de virtualități — fără ecouri mai adânci. Oricum, fenomenul e remarcabil în sine, încercarea promitiei noi de a sporta investigația umană prelungind accesul prozei în zone ale trăirilor omenestilor frecventate mai rar de literatura trecutului.

Important, însă, e ca în spațiul acestui larg caleidoscop de modalități ale procesului de creație să nu se încerce — fie prin lipsurile lipsite de principialitate, fie prin ostentativitatea de altă natură — întoarceri de gust și de opțiune care, în fapt, să împiedice tocmai preferințele pentru o literatură cu o tematică fundamentală, implicit de largă și temeinică receptivitate.

Faptul semnificativ pentru faza pe care o traversăm rămâne dezvoltarea romanului, reflex al necesității de cuprindere socială, de îmbrățisare a evenimentelor complexe din lumea în mijlocul căreia trăim. Câteva debuturi au atras de la început atenția criticii și speranțele ei n-au fost înșelate. O caracteristică a ultimilor ani ar fi, așadar, nu numai reintroderea fermă la roman, ci, mai important, consacarea lui prin câteva titluri memorabile.

Vorbind despre progresele romanului, să nu uităm nuanța și pe nuvelistul. Aceștia sînt numeroși și — nu exagerăm de loc — mulți de un talent excepțional.

Se cultivă, azi, nuvela realistă, analitică, interesată de conștiințele active, precum și o proză a „jocului leilor” neliniștite, sondând adânc în teritoriile imaginativului și insolitului, ale visului.

Această multitudinea de formule și de largire a ariei de referințe a destinului și a psihologiei umane se manifestă și în domeniul cel mai controversat al literaturii: dramaturgia. Sint semne că ceea ce s-a petrecut, după 1960, în poezie, proză și critică, tinde să se repete, în fine, și în teatru. Un exemplu ar fi orientarea spre drama filozofică, un altul infuzia de idei în piesa istorică.

Parcurgem, așadar, o fază de multiplicare tematică și de diversificare stilistică și, fără a crede că acest proces e, prin natura lui, suficient pentru a avea și valori literare ieșite din comun, să reținem tocmai potențialul creator pe care-l marchează.

În acest climat de efervescență creatoare, ce caracterizează întreaga viață spirituală a țării, ca urmare a politicii consecvent marxist-leniniste a partidului nostru în problema națională, literatura naționalităților conlocuitoare în România se află, la rândul ei, într-un moment de substanțială și continuă îmbogățire. Exprimându-se în limba maternă, purtând amprenta unor tradiții și particularități specifice, operele de artă ale naționalităților conlocuitoare se inspiră din realitățile sociale ale patriei noastre comune, din viața orânduirii noastre socialiste, îmbogățesc și nuanțează armonios tezaurul de valori spirituale ale României.

O diversificare structurală a stilurilor vădită și în impresiunile afirmare a numeroase talente tinere, se constată atât în poezia maghiară, cât și în cea germană din România. Vitalitatea și forța de convingere a acestei literi, care asimilează în mod original deopotrivă elementul tradițional ca și pe cel inovator, găsim formule lirice care să exprime o experiență comună istorico-socială, constituie un fenomen mai mult decât îmbucurător.

O pleiadă însemnată de nuvelisti maghiari din România se impune atenției prin scrieri ce-și trag substanța din realitățile spirituale ale patriei noastre. Diversitatea tematică și a modalităților stilistice se dezvoltă și aici pe o teren fertil. Potențialul creator, proiectat frumusețea patriei ca și densitatea de sentimente și idei specifice omului contemporan, se exprimă generos și semnificativ în paginile de revistă sau în cărți, în opere de actualitate, sub semnul unei tradiționale perspective.

Nu mai puțin, în ultimii ani se remarcă și o afirmare mai promițătoare a dramaturgilor în limba maghiară, contribuind, astfel, la îmbogățirea repertoriului nostru teatral.

Cu o tradiție continuu revalorificată și în același timp cu o stimulare receptivitate la nou, poezia și proza de limbă germană din țara noastră se află într-un veritabil proces de acumulare, în sensul unei tot mai fecunde, multilaterale reflecții a sensibilității omului nou, a problematicei societății contemporane.

Aspecte relevabile există desigur și în activitatea criticilor și eseiștilor maghiari și germani din România, în linia, de altfel, a unei vii tradiții de gândire creatoare în estetică, în ideologia artistică.

În toți acești ani s-au tradus în limba maghiară, germană, sârbă și în limbile altor naționalități, opere clasice și cele mai bune opere ale literaturii contemporane românești, după cum s-au înregistrat și planurile de perspectivă ale editurilor o indică — se vor înregistra încă mai multe traduceri în românește din literatura naționalităților conlocuitoare.

Este desigur necesar ca Uniunea Scriitorilor să-și multiplice eforturile în sensul unei mai rodnice colaborări reciproce, al unei colaborări încă mai armonioase, în cimpul larg al creației cu toate mijloacele ei, înzestriți de diferite naționalități din patria noastră, devotată deopotrivă aceluiași idealuri.

IV.

Rolul criticii în promovarea literaturii angajate

LITERATURA română actuală se constituie și se recunoaște o literatură angajată, revoluționară, bazată pe principiile umanismului socialist. Aceasta e concepția sa ideologică fundamentală. Complexitatea istorică a etapei actuale demonstrează o dată mai mult superioritatea concepției materialiste, pe care scriitorii români o afirmă, transformând necesitatea istorică într-un act de adevărată libertate, conștientă. Or, tocmai această asimilare interioară, organică, în afara oricăror scheme dogmatice externe, împiedică pierderea barei de direcție — ceea ce ar echivala cu eclecticismul ideologic — și îngustarea formelor de expresie stilistică — ceea ce ar duce la uniformizare și șablon. Ideologia se răstigne într-un proces de diversificare continuă de stiluri — prin intermediul, firesc, al concepției proprii — corespunzătoare apariției noilor personalități creatoare, rămânând, în același timp — în mod inevitabil — ea însăși. Concepția despre lume și viață animă din interior, infuz, toate operele unei literaturi, fără ca acestea să-și altereze originalitatea literară specifică. O concepție, prin faptul că se concretizează în modalități estetice diferite, nu se alterează, nici nu dispăre. Iar literatura noastră actuală a știut să facă pasul hotărâtor de la înțelegerea dogmatică și sociologizantă, de uniformizare a raportului ideologic-stil, la acela al dialecticii superioare: ideologie unică răstîrnită divers, multiplu, creator, în opere de reală individualitate estetică.

Principiul diversității stilistice — și trebuie să înțelegem — rigiditatea, exclusivismul, atitudinile intolerante, excomunicările estetice dintr-o direcție sau alta. A locui un conformism prin altul nu reprezintă nici un fel de progres artistic. Creația literară vie refuză orice arhizolare, orice stancare, orice dogmatizare a unor formule, oricare ar fi ele, unele, de altfel, perimate chiar de la sursa originară. Prelucrare lor mecanică ar reactualiza epigonismul sub masca „diversității” stilistice.

Destinul literaturii se întrepătrunde cu acela al criticii și dacă o critică în afara obiectului ei, literaturii, este un non sens, tot așa nici această din urmă nu se poate dispensa de funcțiile criticii, chemată să contribuie la selecția valorilor, să distingă drumurile fertile de cele neferice ale evoluției artei cuvântului, să asigure literaturii un climat favorabil, propriu realizării de amploare.

În toate documentele partidului nostru privind domeniul artei și culturii există referiri speciale la misiunea criticilor literari și artistice, la sarcinile sale importante legate intim de procesul dezvoltării creației, de problemele specifice acesteia. Considerăm pe deplin îndreptățite îndemnul adresate criticilor literari de a analiza principial activitatea de creație, fără pretenția de a da soluții obligatorii cu privire la forma și stilul lucrărilor artistice, de a lua poziție față de manifestările negative, de a promova operele care exprimă realitățile și ideile înaintate ale societății noastre.

Continutul și funcțiile criticii noastre, direcțiile pe care ea le promovează în literatură decurg în chip firesc din concepția ideologică unică, marxist-leninistă. Este de la sine înțeles ca un critic marxist, fără a face concesii estetice, să acorde un interes deosebit scrierilor în care își găsește expresia fenomenele esențiale din lumea contemporană, problematica și idealurile omului care trăiește în socialism. El va considera literatura din perspectiva conștiinței ideologice și estetice a lumii noastre și se va strădui să afirme, în primul rând, acele valori și opere care exprimă epoca, sensurile fundamentale ale vieții noastre de astăzi.

Critica formulează judecări în spiritul adevărului, de acestor judecări un corp organizat. Ea afirmă și neagă; promovează valorile, respinge non-valorile. Critica însoțește, orientează și analizează creațiile literare în ansamblul ei, conștiința și sistemul său de repere estetico-ideologice.

Prelucrare tradiției valorabile a criticii românești, cu discernere necesară, a permis criticii actuale, într-o măsură tot mai mare în ultima vreme, să-și lărgescă orizontul de cuprindere, să-și îmbogățesc și perfecționeze tehnica de analiză, capacitatea de sinteză. Se constată și în critică o diversitate a formulelor, corespunzătoare diversificării tematică și a stilurilor literare. S-au făcut unele încercări, rămase la stadiul teoretic, de revenire la o unică direcție, în spiritul lui Mateescu, asemănătoare, în fond, cu mișcarea, dintr-un trecut nu prea îndepărtat, în favoarea lui Ghera exclusiv. Tendințele de cultivare unilaterală a unei sau alteia din experiențele înaintașilor se dovedesc infructuoase, sensul activității critice actuale fiind asimilarea creatoare a tuturor contribuțiilor valoroase din trecut într-o sinteză proprie. Polemicile privitoare la „superioritatea” unei metode sau alta s-au epuizat de la sine, ca fiind fără obiect, recunoscându-se necesitatea varietății și îmbogățirii metodologice critice pe fondul concepției ideologice comune.

În activitatea curentă a criticii se poate vorbi despre o creștere a operativității, o dată cu înmulțirea numărului de publicații literare. În genere, critica izbuteste să-și spună opinia despre majoritatea cărților care apar, procedând cu un spor de finețe și acuitate analitică, dovadă în atitudine mai curajoasă față de scrierile lipsite de valoare.

Nu se poate ascunde, totuși, că acest tablou are și fețe sale umbrite, unele cu totul regretabile. Critica actuală ignoră, uneori, indicatorii ei, fundamentali, de a orienta din punct de vedere ideologic literatura, de a-și exercita rolul de îndrumător și sub acest aspect. Ea nu are suficientă autoritate și audiență, din cauza — pe de o parte — a unei anumite lipsă de convingere, pe de alta datorită unui entuziasm excesiv, nu străin uneori de simpatii și relații personale. Prin sporirea numărului publicațiilor și, implicit, al cronicilor și al cronicarilor literari, nu totdeauna această rubrică esențială este întreținută de spirite critice cu adevărat competente. De unde o anumită discrepantă, vădită în special în ce privește cărțile ieșite din comun, tratate nu o dată cu indiferență, ezitare, sau lipsă de percepție reală. Așa se face că unele cărți substanțiale, de poezie sau proză, nu cu primă adiezuarea decât a unei părți a criticii, în timp ce alte volume, mediocre sau chiar submedice, continuă a fi comentate cu o quasi-unanimită bunăvoință. Se constată și un chip mohorât de a face critică, o acasă sistematică, aprioric exprimată, ceea ce — inutil a mai insista — nu constituie atitudine și tonul adevărat al criticii noastre care, în esență, trebuie să fie un act constructiv. Ea nu poate trăi din răutate mărunțită, din rădăcina și jaloarele cronicarului nemulțumit de orice. Fierrii cronicarilor literari vor trebui să depună tot efortul în direcția dobândirii unei experiențe și documentări sporite, profund necesare.

Se impune de asemenea reorganizarea, la mai toate revistele, a rubricii critice a Cărții străine, unde rareori se observă un program, o direcție, recenziile se scriu, în înfaptare, tot felul de critici obscure, în timp ce marile clasice ale literaturii universale, oferite publicului cititor în traducere tot mai bună, scapă adesea atenției necesare, ca, de altfel, și multe din operele contemporane într-adevăr meritorii.

În domeniul valorificării moștenirii literare, acțiune care revine de asemenea în bună parte criticii literare, se înregistrează succese, dar și păgubitoare lipsuri și erori. Continuă cu bune rezultate opera de editare științifică, în condiții editoriale satisfăcătoare, a clasicii române. Au apărut monografiile științifice de reală valoare, sinteze, studii deosebite, de înaltă competență istorico-literară. Totuși, această operă de valorificare nu poate ignora o serie de exigente elementare: respectul adevărului, prezentarea obiectivă a personalităților literare și culturale supuse revalorificării. Cu tot interesul pentru aspectele pozitive, la studiul unei lucrări nu se pot ignora aspectele negle, cu toate nuanțele inerente epocii respective. Dacă este un poet însemnat, însă activitatea sa poetică nu poate avea, sub nici un cuvânt, adesea noastră. Or, s-a observat în această privință, într-o serie de articole consacrate „gândirii noastre”, sau lui Nae Ionescu și altora, neobservarea flagrantă a adevărului istoric, abdicarea de la celelalte elementare ale spiritului critic și ale analizei obiectiv-istorice.

Nimeni nu cere criticilor (înțelegem și pe istoricii literari) să fie procedurali, cum nu trebuie să fie nici avocatul literaturii, apărând oriunde și orice. Între aceste excese, e loc pentru judecătoral drept, obiectiv, domnic să ale realitatea în deplinătatea ei și să respingă orice concluzie ce nu pornește din spiritul adevărat. Pot fi depistate în critica actuală exagerări în ambele direcții. Dacă socialismul valorilor al criticului de ieri l-a dus la negarea aproape totală a valorii literaturii clasice, eclecticismul estetic poate duce, azi, la erori similare.

V.

Revistele literare

CEEA CE trebuie reafirmat, după recenta dezbateră din Comitetul Uniunii Scriitorilor, privind revistele literare, e nevoia de a le individualiza ca profil, stilul, în acest chip, mai bine și mai diferențiat literatura contemporană și pe creatorii ei din toate generațiile. Condiția diferențierii revistelor e impusă și de varietatea fenomenului literar și de aceea a gustului cititorilor. Scriindu-se mult și în multe chipuri, e nevoie de publicații care să le cuprindă pe toate. Abec, atunci, necesitatea de a selecta și de a promova ceea ce corespunde cu profilul revistei. Mai mult, însă, decât literatura pe care o publică, personalitatea unei reviste o dată autoritate critică. Prin forța lucrurilor, o publicație — care nu este și nu trebuie să fie de grup, închisă într-o unică formulă — e pînă la urmă mai mult sau mai puțin de eclecticism. Pentru a șterge impresia de însumare arbitrară de texte, e necesară, deci, intervenția spiritului critic care să diferențieze și să indice un sens de evoluție a literaturii și o poziție just definită în chestiunile discutabile ale artei. Din acest punct de vedere, revistele noastre au făcut un proces, totuși nu unul hotărâtor. Unele din publicațiile Uniunii sînt de o descurajantă stereotipie — de unde apatia publicului față de ele.

E greu de conceput o revistă fără cititori și dacă, totuși, există cazuri de acest fel, nu totdeauna de vină sînt cititorii, sau, în primul rând ei. Explicația trebuie s-o aflăm în chipul mediocru și, uneori, mai mult chiar decât atât, sub care apare, în public, o revistă sau alta. O revistă literară trebuie să fie opera unei personalități și să exprime cea mai activă a spiritului critic în literatură. Rostul ei, promovind și discutind literatura, e să creeze o opinie, să discute și să valorizeze ceea ce e doar impusă și să stabilească, în măsura în care faptul e posibil, o scară largă de valori culturale, fără a manifesta idiosincrazii de alt ordin. Se înțelege că acest lucru nu e posibil dacă revista nu are o direcție critică, vizibilă și în ceea ce comentează, dar și în ceea ce publică. Dacă termenul de „program” e prezent, acela de personalitate proprie e de neînțeles cînd găsim la viața revistelor literare.

Fiind expresia spiritului critic și, în ultimă instanță, avînd o personalitate distinctă, o revistă nu-l niciodată cum proprietatea unui singur om, indiferent care

ar fi acela, și nici o expresie de grup. Ea trebuie să slujească obște scriitoricească, literatură în totalitatea ei, fără nici un fel de discriminare. Ansamblul revistelor Uniunii trebuie să asigure o imagine cît mai completă a eforturilor scriitoricești din cuprinsul țării întregi, din Capitală, dar și din provincie, în tot ce au izbutit acestea mai valoros și mai semnificativ pentru stadiul dezvoltării noastre literare.

VI.

Rolul Uniunii Scriitorilor

ELIMPEDE că Uniunea Scriitorilor are un rol hotărâtor pentru literatură și, în genere, pentru viața scriitorilor. Organizație obștească de ordin național, ea asigură tuturor scriitorilor un for de activitate publică, dîndu-le posibilitatea să participe, prin intermediul său, la întreaga viață politică și socială a țării.

Uniunea Scriitorilor este principialul factor coordonator al eforturilor de creație, al activității revistelor, avînd menirea să asigure cadrul adecvat dezbaterilor literare. Prin organismele sale ea este chemată să vină, fapt deloc neglijabil, în întîmpinarea nevoilor materiale ale scriitorilor, să reprezinte interesele scriitorilor în relațiile internaționale, contribuind la acțiunea importantă de răspîndire a valorilor literaturii române pe plan mondial. Un cimp, deci, foarte larg de acțiune. E de puțin justificat, atunci, însoțirea care e însoțită Uniunea de către membrii ei, scriitorii, interesul și spiritul pe care l-a acordat în acești timp formele de Partid și de Stat. Rolul acestui union în viața societății noastre a fost de neamănăunț ori subliniat și în documentele de Partid și, fapt concludent, în toate acțiunile mari privind politica internă și internațională a Statului nostru. Uniunea Scriitorilor a fost mereu prezentă. Cuvîntul reprezentantului ei poate fi auzit de la tribuna Marii Adunări Naționale și în adunările cele mai importante.

Cunoșcînd toate acestea și considerînd că și pe viitor asemenea funcțiuni trebuie întărite și perfecționate, să ne oprim, pe scurt, la altă latură a activității Uniunii Scriitorilor, și anume la aceea care privește structura, viața ei internă. Întrebarea care se pune este dacă Uniunea Scriitorilor, așa cum e constituită ea astăzi, mai corespunde sau nu stadiului de dezvoltare a societății noastre, în general, și stadiului de evoluție a conștiinței sociale și politice a scriitorilor.

Uniunea Scriitorilor a fost creată cu cîteva decenii în urmă și, cu ușoare modificări, structura ei a rămas încă aceeași, deși de atunci s-au produs schimbări fundamentale în toate compartimentele societății românești. Creдем, dar, că se impune o reorganizare a Uniunii, în așa chip încît ea să devină mai activă, dinamică, în pas cu evoluția însăși a societății noastre. Actualul sistem de organizare favorizează — avem impresia — un soi de diferențiere pară „administrativă” a scriitorilor, ceea ce, indiscutabil, este cu totul nepotrivit.

Nu este menirea Uniunii Scriitorilor să consacre funcționarii și cariere administrative în cultură, cum nu este, în nici un caz, rostul ei să stabilizească tabla de valori a literaturii contemporane. Aceasta cade în sarcina criticii literare, a validării de opinia publică, în timp.

Ridică, apoi, unele semne de întrebare, organizarea — cel puțin în forma actuală — pe secții de creație. În fapt, aceste secții au fost și sînt inexistente, viața lor spirituală nu s-a putut constitui potrivit intențiilor. E necesar de a găsi formule cele mai adecvate care să atragă pe scriitorii la viața Uniunii Scriitorilor și, în genere, la dezbaterile privitoare la orientarea literaturii.

Recomandări similare se pot face și în ceea ce privește comitetul și biroul de conducere al Uniunii Scriitorilor. Organisme alese deopotrivă prin votul direct, nemijlocit, al scriitorilor, acestea trebuie să se manifeste mai activ și mai eficient în viața literaturii. Statutul Uniunii Scriitorilor, actualmente depășit în unele privințe, trebuie să definească mai precis atribuțiile comitetului de conducere, în așa chip încît să dea posibilitatea unui cît mai mare număr de scriitori să-și spună cuvîntul și să adopte hotărârile cele mai potrivite în ceea ce privește viața și activitatea lor profesională. Pusă pe alte baze, mai larg deschisă spre obște scriitoricească, Uniunea Scriitorilor poate deveni ceea ce se așteaptă azi de ea: o organizație dinamică, suplă, cu inițiative precise, menite să încurajeze fenomenul literar, să-l creeze condițiile optime de dezvoltare, sub toate aspectele, spirituale și materiale.

Adunarea generală a scriitorilor din România este chemată să discute toate aceste probleme vitale ale literaturii noastre abordate pe scurt, și în preambulul de față. Acestea și altele trebuie, însă, să stea în atenția noastră și în perioada ce ne mai desparte de Adunarea generală. E un bun prilej de a verifica în ce măsură literatura pe care o facem este sau nu la înălțimea necesităților spirituale ale actualului moment din viața societății noastre. E, totodată, un bun prilej de a rediscuta unele noțiuni de ordin teoretic, cu, de altfel, și unele practici de metodă — acestea care, mai ales în critica literară, în revistele noastre, circula în totdauna cu sensul cel mai precis.

Cunoșcînd rolul important pe care îl ocupă literatura în viața societății, apare pentru noi limpede faptul că cea dintîi recomandare pe care scriitorii și-o pot face unui altora e de a reflecta, în opere mai durabile estetice, sensibilitatea epocii, mutațiile de ordin social și moral pe care le-a cunoscut țara noastră în ultimii ani.

Concepem literatura română de astăzi și din viitor, numai în consonanță intimă cu destinul poporului care l-a dat viață, expresie a năzuințelor lui de-a lungul secolelor, a experienței sale istorice, a marilor probleme cu care a fost confruntat în trecut și a celor care-l solicitează în contemporaneitate; o literatură cu rădăcini rădăcini în viața colectivității naționale, o literatură în care trunchiul să urce deopotrivă seva fertilității a tradiției noastre și marea flux regenerativ al prezentului.

Scriitorii sînt conștienți că operele pe care le scriu exercită — și cu atât mai mult vor trebui să o facă de aici înainte — o considerabilă influență asupra vieții sociale, asupra năzuințelor și moralei a omului. Afirmînd sau negînd înțelesul destinului individualului cu aspirațiile și frămîntările lui, literatura noastră trebuie să fie, implicit, și operă de educație, nu numai etică, dar și patriotică, cetățenească. Noi știm că versul poetului, narațiunea — fie că e vorba de nuvelă sau de roman — literatura scrisă pentru teatru sau film, eseu filozofic sau publicistic, iudecata de valoare a criticului literar, toate acestea sînt uneltele care pot și trebuie să slujească cultura națională, socialistă, pot să gîdăsească, în condițiile dezvoltării de azi a României, cea mai amplă audiență în păturile largi ale poporului. Scriitorii se consideră așadar angajați, cu toate forțele lor, cu talentul și experiența dobîndită, într-un vast proces de modelare multilaterală a personalității, de educare a ei în spiritul celor mai nobile idealuri umane. Totdeauna vom porni în scrisul nostru de la ideea că literatura trebuie să aibă o finalitate socială, că ea poate influența evoluția vieții sociale, că poate sprîmîni, cu mijloace specifice artei, ceea ce e nou în societate, ceea ce grăbește procesul de perfecționare a individului, ca om liber, demn, stăpîn pe propriul destin. Consolidînd ceea ce am cîștigat în aceste decenii, să facem în așa fel ca numărul operelor valoroase să crească, talentele să se dezvolte într-un climat cît mai propice. Literatura română să progreseze pe calea deschisă de boagatele ei tradiții și în consens cu idealurile înalte ale societății pe care, cu toții, în unanimitatea întregului popor, căldușii de partid, o fîurim și desăvîrșim.

DAN LAURENTIU

nemuritorul

Intre aceste ziduri palide
in aceasta lumina obscura
de zori sau crepuscul amar
sta demiurgul de gheata ce nu va muri

spinzurat de furia rece-a cuvintelor
pe care-o clatină deasupra capului meu
pasărea paradisiului vai ce noroc
pământ fără vină bolji singuratic am

eu vă anunț că în adincul timpului
unde părinții dorm un somn divin
cu ochii largi deschiși în așteptarea fiului
pasărea paradisiului cîntă fericiți sa moarte

fericiți moarte între bolji
de-numeric ard coroana de foc
pe o frunte tragică
aceasta este rugăciunea

pe care-o șoptesc cu buzele palide
în zori în amărul crepuscul
din somnul părinților
eu fiul sfînt și demiurgul sfînt

plînă sus decît o singură dată și tot ar fi prea mult. Ar fi mai bine ca numai cei ce-și dau cu osibere silința, să reziste întregului parcurs. Dar dacă obiceiul locului cere ca piatra să fie scăpată din pice plînă jos și drumul să fie reluat, ea ar trebui să fie cel puțin atît de grea ca sportul acesta să începe-te după două, trei ture de om. Repetarea la nesfîrșit a urcușului, departe de a însemna satisfacție, nu se poate numi nici chin, ci pierdere de vreme. Și dacă e cazul să pierdem vremea, eu prefer să rămîn jos, adică să o pierd fără efort. Dacă accept în principiu ca plimbîndu-mă pe stradă, să scap din buzunar fără să-mi dau seama o monedă de trei lei, ba chiar un teanc de sute, nu mă dau în vînt deloc să depun vreun efort anume spre a pierde banii. Mie să-mi dați o piatră serioasă, altfel nu urc. Ori urcăm, ori ne jucăm, dar dacă ne jucăm, rămînem jos, nu le amestecăm.

Paznicul se gîndi un moment, își privi semnificativ ajutorul: era momentul să apeleze la argumentul excepției.
— Ia în grabă două pietre, îmi zise, și du-te sus, dar să nu spul nimănui că noi îți le-am dat căci, cine știe, s-ar putea naște niște poftă curioase în inima oamenilor.
— Vă mărturisesc, domnilor, că nu pot accepta oferta. Dacă am nevoie de o soție, ce să fac cu două mai mici și mai puțin frumoase. De altfel, am constatat că mai multe necazuri înseamnă tot pierdere de vreme. Povara trebuie să fie unică.

Paznicul nu se aștepta, după cîte cred, la un atare discurs din partea mea și nici la o asemenea încheiere, dar pentru că nu acceptasem condițiile și nu intrasem definitiv în împărăția sa, puterea lui distrugătoare nu se putea încă manifesta.
— Tinere, îmi spuse el, te avertizez că numai privită în mod izolat povara este atît de ușoară, dar raportată la munte, ea este cu mult mai grea. Privește numai ce pantă înclinată și mai ales netedă se întinde în față, mîrînd înfinit dificultățile urcușului.

— Este efectul privirii de la distanță, maestre, am îndrăznit eu să-l flatez — observînd încă o dată în replica de mai sus înclinațiile filozofice ale paznicului. Dar eu m-am apropiat în zilele trecute de munte, ba chiar am pîșit pe astfel de pante. Mi-am dat imediat seama că numai depărtarea creează impresia de neted, de plan. În realitate există suficiente gropi și ridicături de care să te sprîjnii. Ba, după dispariția lui Sisif, a crescut în unele locuri și verdeața cu care să te hrănești și să-ți alini oboseala.

— Tînrul ne impută tocmai clemența pentru care sîntem lăudați în această împărăție, spuse ajutorul ca și cum ar raporta o situație paznicului.

— Domnilor, logica mea, am continuat, m-a împins la mai mult. Dacă există verdeața, se formă un gînd în capul meu, există și apă. Nu după mult timp, am constatat prezența ei în diferite puncte ale muntelui sub forma unor bălți de diferite mărimi și a niscaz izvoare înconjurate de buruienii și cercetate cu voluptate de cei prezenți. Din moment ce toată lumea le frecventa, e clar că a luat cunoștință de existența lor, dar nimeni nu discuta cu glas tare despre ele, totîdea păreau că nu știu nimic, ba chiar am auzit prin preajmă un fel de corul murmurate despre uscăciunea urcușului, suferința umană și eroism. Vă anunț că dacă nu plivii larba și nu terminați cu apa, eu nu urc.

Paznicul și ajutorul său s-au privit din nou cu nedumerire, iar eu am continuat simțînd nevoia să le spun toate cîte le aveam în suflet.

— Domnilor, în drumul pe care l-am făcut deja, am constatat printre altele coplesitoare prezența a gropilor, dar nimeni nu vroia să admită că ele sînt puncte de sprijin, deși e foarte clar că asemenea locuri pe o pantă nu pot avea altă semnificație. Doar dacă n-ar fi ele, ci numai un drum drept, urcușul ar fi mult mai dificil. Cu tot neajunsul de care erau acuzate, trebuie să recunoaștem că asemenea locuri aveau mare căutare. Mai ales în jurul lor circulau oameni cu multe lacrimi pe față (vedeți dacă ați lăsat apă?). Ușor încovoați, scăpau piatra înainte de vreme din mînă și făceau o mică pauză în numele suferinței. Privirile lor m-au acuzat și am ghicit că pentru insensibilitate, deși, după părerea mea, am cîteva coarde care vibrează intens.

Paznicul mi-a privit atunci fața lividă și nu s-a opus acestei afirmații.

— Unii își făceau declarații de dragoste printre brusturi. Eu vă spun de la început, ca să iubesc cu adevărat acolo sus, am nevoie de o piatră solidă. Tot în jurul gropilor se învîrteau cu insistență profesorii de filozofie. Am remarcat din primul moment că erau împărțiți în două cete. Unii vroiau să colaboreze panta muntelui la o schemă universală, care va să zică într-un sistem. Ceilalți declarau fătîș că asta-i vax și că accentul trebuie pus pe om. Aceștia din urmă măsurau în permanență pe oamenii care treceau pe acolo, comparîndu-l între ei, din care măsurătoare rezulta că omul este foarte mare. Domnule, și dintr-un grup de pomi comparați singuri între ei, rezultă că pomul este cel mai mare. N-am constatat însă prezența vreunui curent care să lămurească în vreun fel cine-l mai mare pomul, sau omul, sau poate altcineva. Privind atunci în jur, nu m-am putut abține să pun o întrebare: — Domnule, am zis, dacă omul este atît de mare, de ce plîng în așa hal poezii aceia pitii în tufiș care mi-au aruncat priviri agresive? De ce atîta tremur și nesiguranță în gesturile filozofilor?

— Se vede, îmi răspunse un tip subțire, că nu ești un inițiat. Omul cît e el de mare, se luptă demn cu ceva și mai mare.

— Cunosc lecția. O profesia cu succes un amic american de care m-am dezis. Vina lei în Africa, și după cum declarase însuși în scris, se dovedise foarte curajos, dar n-am izbutit să pricep niciodată de ce, posedînd într-un grad atît de înalt calitatea respectivă, fugise de America, locul lui de băștină!

N-am apucat să rostesc bine cele mai de sus, că la auzul unei lupte cu ceva și mai mare, vîlcărește au izbucnit din mulțime, lacrimile au început să curgă fără să se mai potolească. Cei tari din fire suspinau îndelung. Mi-a venit să urlu din stomac și din oase!

— Piatra cea mare! E absolută nevoie de ea, să nu se mai audă decît icnete și acelea cu greutate. Dar m-am abținut. De atunci fața mi-a devenit puțin vînată.

— E nevoie, preciza paznicul alarmat de încordarea mea, de puțină înșelătorie ca să se asigure urcușul.

— Eu n-am nevoie de nici un urcuș. Cît despre înșelătorie, să o facem cu risul, nu de plînsul pe față, și mai ales fără eroism. Plăcerea e aceeași, doar titlul e altul. Am cunoscut pe pantă cîțiva tineri, ba și oameni mai în vîrstă, care se

îndeletniceau cu diverse șiretlicuri sistematizate chiar în zecute metode, spre a-și ușura drumul, dar n-aveau aerul tragic. Cred că din acest motiv, îndeosebi, erau disprețuiți cu atîta vehemență. Cel puțin aceștia nu-și acordau vreo no-biletă și nici nu scoteau vreo vorbă cît de mică despre demnitate.

— A, se referă la trîntorii aceia încorigibili care ne-au fost deja semnalati în citeva rînduri, îi aduse aminte ajutorul paznicului.

— Intocmai, am întărit eu, dar nu trîntorii, ci trîșorii. Ori, trîșorii, domnule, sînt niște oameni care își corectează destinul. E drept, într-un chip aparte, însă fără să devină erot. Am constatat că nu se prea văitau de greutatea bolovanilor, ba mai jucau cu ei și poarca din cînd în cînd.
— Aha, deci aici vroiai să ajungi, sări paznicul ca un vulpoi bătrîn. Să ne faci elogiiu vieții libertine, să ne prezînți în lumini favorabile pe acești farseuri care se sustrag datoriei, să ne învinți cu acești oameni lipsiti de seriozitate, ba mai mult, măscăriți, pentru a-ți justifica propria persoană căci vîd că nu te grăbești să te apuci de treabă.

— Vă înșelați, tovarășia lor îmi displace la fel ca și a celorlalți.

Căci dacă nu mă dau în vînt să plîng, aflați că simțul umorului îmi lipsește cu desăvîrșire, fiindcă pentru mine totul este pierdut. Altfel aș fi rămas sus.

— Tinere, atunci ești un individ bizar, fără căutare la noi. Se vede că nu-ți place nimeni și nimic.

— Ba da. Piatra cerută, domnule.
— Nu cumva oare tînrul suferă de o idee fixă? Își întrebă ajutorul stăpînul cu aerul unui felcer care vrea să pună diagnosticul înaintea medicului.

N-am așteptat o altă reflecție, ci am răspuns tot eu: — Mi-ar place, în egală măsură, să fac și o plimbare prin locurile acestea, dar fără un bolovan care să mă stingherească, să-mi spună mereu că sufăr, ce rost ar avea?

— De această limită nu se poate trece fără o piatră în mînă, sau cum zici dumneata, bolovan. Ți-a bătut ceaul, ce mai aștepti? Nu mai putem tolera nici o întîrziere. Te somăm să-ți lei povara în primire.

— Domnilor, ori îmi dați o piatră grea, ori nu urc. N-am venit aici să mă joc. Îmi lipsește această pornire. Și am simțit că mă înfurii.

Paznicul mi-a măsurat încă o dată în tăcere, apoi se întoarse spre ajutorul său rămas stupefiat alături. Îi făcu un semn discret să-l urmeze. Un moment cei doi se priviră puțin descumpăniți, apoi fără să scoată o vorbă porniră printre grămezile de bolovani către un loc mai retras. Am înțeles că acolo se află o piatră mai mare pitită pentru o eventualitate extremă.

— Degeaba o aduceți, le-am strigat, că eu tot nu urc. S-au întors brusca, s-au repezit la mine, de data aceasta aglitați cum nu i-am mai văzut.

În special ajutorul lăsa să i se vadă mai limpede disprețul și indignarea.

— Tinere, îți bați joc de viața ta — îmi atrase atenția paznicul. Te avertizez pentru ultima oară că această viață va trece. Veți regreta că nu acceptați lupta.

— Nu știam, am răspuns, că lupta este o acceptare. Eu dacă accept, accept să stau, altfel verbal nu ar mai avea nici un sens.

— E timpul să părăsești această logică dăunătoare. Îți vom aduce cealaltă piatră și vei urca. Să terminați mai repede. Deja încep să se zărească la orizont noi șiruri de oameni care se prezintă la datorie. Sîntem ocupați.

— Nici cu acea piatră, chiar mai mare, nu pot să urc.

— Dar ce-ți mai lipsește, în fond?

— Unde este soarele, domnilor? Trebuie ca atunci cînd urc, razele lui fierbinți să mă năucească, să-mi rănească spatele fără milă, să nu-mi îngăduie poposul, să mă deshidrateze și chiar să-mi interzică respirația. Trebuie, din cauza lui, să merg în genunchi sau să nu mai merg. El va înălțura definitiv verdeața și apa din drumul meu, îmi va supraîncălzi lacrimile, abia atunci voi crede că urc. Nu suport o vreme căldică și puțin înnoată pentru un drum în sus, care va să zică pentru o înălțare. Astfel urcușul nu mai înseamnă

ne arată că nici dinăuntrul lui individual nu mai poate ști cu exactitate sensul urcușului. L-am privit pe paznic drept în ochi.

— Povara care mi se dă este prea puțină ca să urc. — Tinere, își reveni el, întreci orice măsură. Te abați cu perseverență de la drumul cel drept. Ușiți în primul rînd, sau te faci că ușiți (tonul lui deveni sever) predispozițiile umane, facultatea imaginativă, compensatoare, care sporește ceea ce îți se dă.

— Maestre, am încercat eu să-l mai îmbunesc cu titlul acesta. Trebuie să mărturisesc că recunosc în cele afirmate de dumneavoastră cite ceva din ideile algerianului scărnat pe care acesta vi le șoptea în pauzele dintre ture cînd toată lumea își vedea de treabă cu bolovanul.

Simțindu-și lezată originalitatea gândirii, paznicul roși discret. Ajutorul său se făcu că nu observă.

— La urma urmelor, am conchis, prăbușindu-mă în mine, aș putea să fac și acest lucru. Bine, să presupunem că pornesc cu bolovanul la drum în condițiile de față. Îmi imaginez că port o piatră mare și adevărată (ce să fac și eu), că nu există înaintea mea nici verdeață, nici apă, nici umbră, nici soare, decît un drum neted și uscat, puternic înclinat, că un soare torid mă vîlcărește fără încetare, că nu pot să poposesc. Pedepsa s-ar putea să mi-o fac de două ori mai gravă. Întrucît eu îmi pricelesc chinul și tot eu îl suport, ba chiar îl pricelesc anume pentru aceasta.

Paznicul înviorat de divația mea era cîntă să mă bată pe umăr, să-mi ureze emoțional drum bun și fața ajutorului se lumină dintr-o dată cu nestăpînită bucurie.

— Dacă nu-mi dați piatră și toate celelalte, eu nu urc. Vorbele mele au sunat grav și clar.

— Bine, cerură amîndoi explicații surprinși de întorsătură, dar tu însuși ne-ai mărturisit în concordanță deplină de ceea ce știm noi, că povara își schimbă greutatea în funcție de felul în care și-o privește omul care o poartă.

— Dacă e vorba de imaginație, după cum simt că insistam, eu tot nu urc. Îmi imaginez atunci de jcs. îmi imaginez și urcușul. Cel puțin această facultate este oferită cu dărnicie oamenilor.

Deci, așa cum v-am spus la început, rămîn jos la poalele muntelui, nu plec. Sau dați-mi ce v-am rugat.

— Tinere — îmi zise paznicul mișcat — abia acum îmi dau seama că ești un om de rea credință și un furios.

— Exagerați, am răspuns, căci toate resturile pe care le-am făcut plînă acum dovedesc cu prisosință o fire domoală, de parte de violență.

Dădeam semne de neliniște. Simteam o crispare musculară care se transformă într-un tremur vizibil.

— Răul aș putea spune că de abia începe.

— La ce te referi? făcu ajutorul un pas instinctiv înaintea paznicului.

— Permiteți-mi să mai fac o remarcă pentru că n-aș vrea să se întrerupă discuția. Între timp, venim pietrele rostogolite pe munte cercuse simțitor. Privind mulțimea de oameni, le-am spus:

— N-am nici un chef să-și scope cineva bolovanul în vîlcăreșcă și să-mi cadă în cap și nici dacă-i cade altcineva, nu pot să mă distrez, căci îmi rănește simțul umorului. Fiecare om trebuie să aibă muntele lui, altfel totul se transformă într-un joc de popice la care nu particip pentru că nu iubesc sportul respectiv.

— Lasă-ne în pace! Destul cu bălivernele! rostră amîndoi dintr-o dată. Dacă nu urci, în fond e treaba ta. Ți-am atras atenția. Noi avem de lucru, deci bază-te mînșile în cap!

Siluețele oamenilor cărora le venise deja timpul și se îndreptau din toate locurile la ceremonia luării pietrei piteuului fu deslușite din ce în ce mai bine. M-am ostenit îndelung la ei, mai apoi la munte și la cele din urmă la paznic. Ochiul îmi deveniseră suferinzi.

— Dar, nu înțelegem că de abia acum începe dificultatea cea mare?

— Ce-vrei-să-spui? întrebă rar, apăsat și pornit paznicul.

— Ce-să-fac-jos? roștii eu cu același ton.

Amîndoi au tăcut reci, stupefați și distanți.

— Piatra este mică ori și cum. Gîndiți-vă și dumneavoastră ce să fac. Aș putea, știu eu, să mă apuc pe ea.

LUCIAN BURERIU

noaptea risipirii

Noaptea e-o nepăsare blindă, aproape sonoră.

Plutesc propriile lacrimi călcîndu-le,
Spre geamul tău, depersonalizat de lundă.
De care voi rezema flori, flori adînci,
flori antice, flori funerare.

Noaptea, noaptea somnului energiilor,
încă drăcești, din mine.

Noaptea fantomei singurii a iubirii
ce nu vrea

Să devină amintire.
Noaptea buzelor care spun:
Noi am uitat sărutul.
Noaptea cînd ființe extraterestre, boncîluind
prin piepturi subterane,
Încearcă o substituție ceea ce EU sînt
Prin funii albastre de sunet, prin mari
aurare boreale,

Undeva, în afară de oricare timp;
E noaptea risipirii, cînd, fără dragoste,
Particulele ne amenință cu întoarcerea
la ceea ce-au fost.

Cînd mina mea era departe de mina mea
Și ochiul se separa de ochi,
Cînd un viitor, cîrui li e totuna,
Purta o pulbere fără eu

Și văzduhul era un vaier prelexical
și premuzical.

„Scînce! și te trezește; candelă pe cruce
de piatră

Și-un șir de soldați goi care trec înspre
fronul

Dedicat celor ce nu au pe nimeni;
Și ei se aruncă-ntr-acolo ca înspre mîntuire
Din singurătate

Și-n ceasul acesta, cu scrișnet de șenile
Însurubate-n secundă,
Brutal te-ai dărui morții.

Pentru că e o fericire să simți, să știi,
să aii

Că ești fericit.
De-aceea, un eroism bolnav, de șarpe
fanatic

Trozînd în foc, simbolic,
Mă vreau.

Și întreb a doua zi soarele
Dacă nu sînt bulversat

Prin adînciri incoherente, căci, Doamne
Mai iubesc. Plînsul acesta o spune, seara.
Și soarele, tot el, ar putea să-mi răspundă
Că nu.

ore cu nimeni

Biestematele ore în care nu-i nimeni
Alături de cel ce-i purtător unei mari
generozități.

Ore în care nimeni nu te cheamă
Să-i dăruiești ce ai mai cald în suflet.
Ore în care vei refuza dezgustat
acele păsări

Silite să se reîntoarcă la tine.
Strigăți în noapte.

E-mbătător să nu mai cunoști gările,
Străine să-ți fie străzile, pentru că,
Nou venit, să-ți permiți întimități
proaspete cu ele.

Jos cu sclavajul impus de luminile
luneceătoare din ferestre

Visuri, aprelști, fînăra disperare purpurie,
Nepemisa dorință de a te revedea
Trebuind să-mi rămîi străină pe veci.
Siguranța falsă că, fără îmbrățișarea
Elenei

N-ai să mai făptuiești nimic
Darină de a iubi din nou
Și clipa zgîrcită.

Forța, care te va părăsi,
Hăul amintirilor care nu mă vor părăsi,
Algele pe care le tirăște corabia
și-o va împotmoli.

Voluptatea, monedă firzie
Pentru mîntuirea morții.

SEBASTIAN REICHMANN

cînd vei cînta

cînd vei cînta și tu în corul latinesc
cînd tu vei fi păstorul turmei de fauni
cu schelete de coral
cînd vei ști ce înseamnă moartea
unui tată

adică atunci cînd vei fi tu însuși
tatăl morți al lumii tale
cînd vei sta în apă și vei sta
și deasupra apei

și cînd vei vorbi pe fundul apei
și vei vorbi și deasupra
și cînd vorbind deasupra nu vei mai
înțelege că se poate vorbi

și altfel decît deasupra apei
cînd vei pierde toate jocurile de cărți
și cusele de cai

fără a fi jucat vreodată cărți
fără a fi pariat vreodată

pe oameni sau pe cai
cînd vei vedea cum ogînda din fața ta
se ogîndește

în ogînda din spatele tău
și cum ogînda din spatele tău
se ogîndește în ogînda

piinii și cartofului și untului și racilor
pe care li

rupi cu dinții
și cum ogînda dinților tăi se ogîndește
în ogînda dinților

femeii care arde în lanul de griu
vei ști că ești gol și te vei acoperi
cu frunza de smochin.

ești chemat

ești chemat la masa de aur
și nu știi cui să-i faci dreptate
și împotriva cui?

gîndește-te la cel ce a mușcat
din strugurii

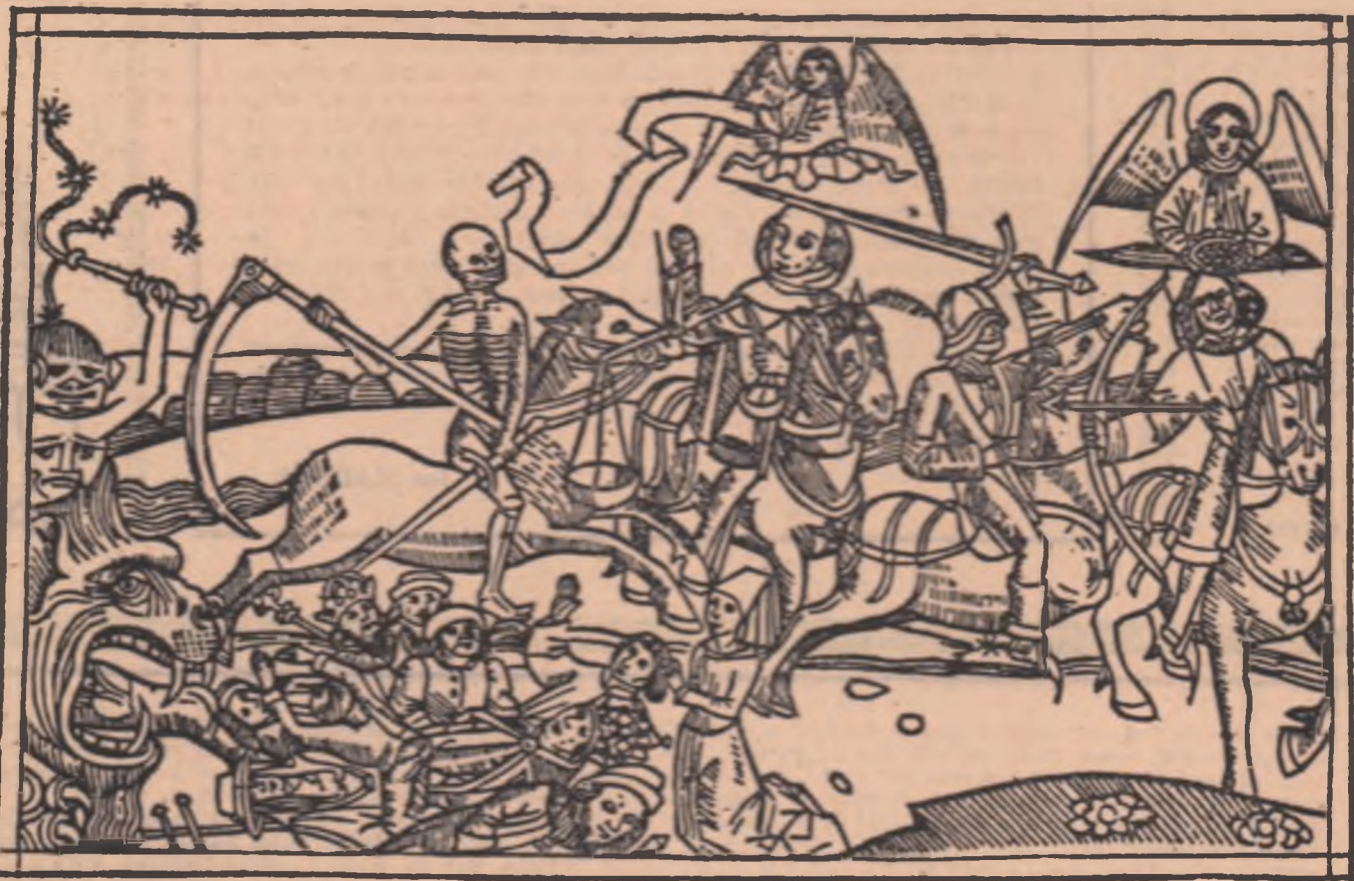
din jurul gîtului tău
la cel ce a dormit pe carapacea
de broască festoasă

a duioșiei tale
la cel ce-urăște zgomotele neprevăzute
ale vieții

la mersul sigur al bătrînilui în bastonul
cărui doarme o hienă
gîndește-te la poetul care-și înfîlțeste
mama

în orele de sete din pustiu și-n junglă
și ura împotriva celui

la cel ce smulge vîlul subțire
făcînd din moartea și din anii lui
o țară și o putere.

decît o simplă plimbare pe munte cu bolovanul, ori eu nu les la plimbare cu bolovanul, ci de unul singur, după cum v-am spus. Uitați-vă și dumneavoastră, la urma urmelor, ce zi pieștii. Iar cînd apare soarele pentru scurt timp dintre nori am constatat că li se steroacă celor care pleacă la drum un fel de bidonașe cu provizii pe care să le folosească pe parcurs.

— Acest din urmă amănunt să rămînă între noi, știți, e ca și cum n-ar fi fost, spuse paznicul puțin stingherit, dar încercînd să dea dovadă de dezinvoltură.

— Mă rog, mă rog... făcu eu fără să renunț la politețe.

Momentul trecu. Norii lunecau liniștiți pe cer fără să pară că se îngroașă prea mult.

— Domnilor, am reluat, de multă vreme atmosfera este cam pcloasă pe aici, ceea ce îmi impun să am rezervele mele, ba chiar să devin circumspect.

— Într-adevăr, o atmosferă obscură care persistă, se văzu silît să recunoască paznicul, rotîndu-și privirile prin aer.

Uneori de aici nici nu ne putem da bine seama dacă oamenii urcă sau coboară pe munte, zise el cu un aer contemplativ.

— Vă mărturisesc, am încercat să-l completez cu timiditate, că, după constatările mele, nici de aproape nu se mai poate vedea mai clar, ba îndrăznesc să afirm că nici dinăuntru.

S-a înmulțit numărul oamenilor care scot aceleași răcnete fără deosebire și în virful muntelui și la poalele lui, ceea ce

CRONICĂ DE LIBRĂRIE

Nu numai cititorii n-au răgaz pentru cărți. Nici cărțile n-au răgaz pentru cititori. Nu numai ritmul în care trăiesc oamenii e amestec de așezare și așezare în fiecare moment numărul lor depășește cu mult pe al celor gata să le citească și, pe măsură ce vremea trece, tot mai greu va fi a zice „am citit tot”. Chiar de am avea timp de citit cit strămoșii noștri de povestit, nu mai avem timp de ales. De mult nici nu o mai facem. În locul nostru o fac cititorii de profesie (critici, istorici literari etc.). Să afirmăm, însă, că cititorul nu e liber să citească ce vrea, că, adică, nu e liber să aleagă între o carte sau alta, e, desigur, cea mai mare enormitate. El își alege cărțile. Dar nu își alege literatura și, oricâtă independență și-ar revendica, se supune aleggerilor făcute de critica și istoria literară. Opțiunea de pildă: „Misterele Parisului (Zita le-a citit de două ori) de E. Sue și Doamna Bovary de Flaubert, pentru prima, cititorul își exercită libertatea firească de a alege între o carte sau alta. Literatura, însă, cum am mai spus, își impune, și ea este cea a lui Flaubert, Stendhal, Voltaire etc. iar niciunul decum cea a lui E. Sue. Spun toate acestea pentru că și autori mari, dintr-un motiv sau altul, ocolii de public: Gh. Sineai (Cronica românilor), Georg Kraus (Cronica Transilvaniei, apărută mai demult), M. Costin, Gr. Ureche, Ellade Rădulescu, Budai-Deleanu etc. În astfel de situații toată lumea e de acord că cititorul trebuie, în prealabil, pregătit.

O bună inițiativă este cea a Editurii Științifice care a trimis recent în librărie cca 10.000 exemplare dintr-o ediție populară a Letopiseșului lui Neculce. Profilul pentru cititor este cu atât mai mare cu cât cartea a fost, îndeaproape supraviețuitoare de Jorga Iordan a cărui semnătură nu e doar onorifică. De la introducerea limpede, la notele din subsol și glosarul de peste 400 cuvinte (un adevărat dicționar de buzunar), ca să nu mai amintim înserțiile textelor selectate, se vede că pentru cititorul cititor, intenția de a-l încuraja preînțelegându-l pe cititorul posibil eventualul greutăți și înălțându-le rind pe rind. După Predoslovie și O samă de cuvinte, redată integral, se trece la cronica propriu-zisă din care sînt extrase pasajele cele mai importante iar celelalte rezumate. Astfel cronica nu se rupe și, totodată se întretine un interes constant pentru lectură. Din fragmentele așezate în lipsesc portretele lui Dumitrescu-vodă Cantacozino, Dosoftei, aspecte din timpul îmbrăcării țărănilor în țară, domnia lui Dimitrie Cantemir, lupta de la Stănilești, uciderea lui Miron Costin, episoade cu tîlc (cum a fost maziil Duca-vodă din preajma multă fidelitate față de turci) sau cele cu haz. Rostul unor astfel de editii populare, cum se vede, nu mai poate fi pus la îndoială. Se mai face, însă, greșeala de a le da în circulație înaintea tipării integrale a respectivei opere, spre folosul cititorului lez, cel mai primejdios cititor.

Semnalăm rîndul trecut retipărirea Istoriei lui Mihai Viteazul de Nicolae Iorga. Odată cu ea, intră din nou în atenția publicului un strălucit domnitor român și un nu mai puțin strălucit istoric. Pentru cititorul de azi, Iorga impresionează oricum și, neajunsurile opere sale, cite vor fi fost, memoria noastră le scapă. Intii, fiindcă, deși „nu construește”, cum zice Călinescu, și informațiile se așază una peste alta, pe îndelete, cărămida cu cărămidă, rezultatul e un turn amețitor de înalt la care abia puteai să privești. Apoi, fiindcă Iorga, chiar dacă „n-are idei” (zice Iarși Călinescu), era darul, astfel tot mai rar, de a sufla viață peste documentul împăienjenit și litera muzeizată. Și pe aceasta, se cheiluește tot. De altfel, în primele capitole ale cărții, Mihai abia ce se vede: el se desface greu din istorie, se desprezoară încet de strămoși și umbre, cum însuși istoricul l-a despresurat din moarte, și chiar asupra adevăratei identități se rosteste țirzi: „...atunci pentru întâia oară în viața sa, buzele i se desleștară în privința părintelui adevărat, care fusese pînă atunci as-

cuns de oameni. Și cînd spunea cîneva, pentru scopuri ușoare de înțeles, acest lucru mare și primejdios, toată viața-i era de atunci înainte răscolită prin urmările mărturisirii. Nu mai era de acum înainte Mihai boierul: așa, stolic, postelnic, ban, menit să slujească domni și să cumpere moșiile, ci Mihai voievodul, fiul lui Pătrascu, menit să piară, să fugă sau să învingă, domnind”. De fapt, abia cu mărturisirea aceasta începe „istoria”. Dintre citii au domnit prin țările române, Mihai Viteazul este, poate, cea dintîi constituție europeană modernă iar drama lui o prevestește pe cea care va fi a domnilor moderne în general. Mihai este întiul mare domn izolat, întiul „străin”. Sensul existenței sale este acțiunea. Iată-l la Călugăreni: „Cînd am aflat de această, am mers vitejește gă-l afla pe Sinan cu acele puține ostii ce aveam, și, ajungînd la Călugăreni, am găsi că toți erau gata de luptă. Iar eu, chemînd în ajutor numele lui Dumnezeu, m-am încleierat în luptă cu dînsii în așa chip, că a fînt toată ziua, făcînd turlor mare pagubă...”; înainte de luarea Ardealului: „Nimeni nu vrea de Ardeal îl iau eu”; și cu alt prilej: „Dar, dacă nu mi-ar lipsi nici ostășii, nici banii, n-aș face numai aștia, ci aș încerca și lucruri mai mari”. Spre deosebire de Ștefan cel Mare, de pildă, care acțiunea numai cînd împrejurarile o cereau și deci, putea fi înțeles de oricine, Mihai este în continuă mișcare, în continuă acțiune: „Iar cînd împrejurarile nu existau, el și-o provoca. De aici, neînțelegera. Cu boierii, cu Sigismund, cu împăratul. Precum și sfîrșitul, cum remarcă un istoric, „deodată un gol”.

Istoria lui Mihai Viteazul de N. Iorga este dintre cărțile fundamentale a căror largă răspîndire trebuie să înlocuiască definitiv broșurile unor anonimi și monografiile de duzină stricătoare ale sentimentului național și cultural, deopotrivă.

Dovadă nouă a interesului sporit pentru literatura universală, editurile au început din nou să-i răspundă print-o serie de monografii, studii, eseuri întinse despre un scriitor ori altul: E.A. Poe, Thomas Mann, Hemingway, Kafka etc. Asupra acestuia din urmă încercăm să ne oprim acum. Franz Kafka de Radu Enescu este ceea ce am putea numi, dacă nu s-ar fi uzat atât de sensul peiorativ al cuvîntului, o monografie decentă. Nu este o carte epatantă dar foarte serioasă în formă, lipsită de prejudecăți flagrante, de iritații și, mai ales, deschisă. Radu Enescu ne propune pe Kafka al său fără a-l ocoli, însă, pe cel al lui Max Brod, Roger Garaudy, Ernst Fischer, Alberts sau Helmut Richter, ba chiar, cu măgulitoarea iluzie că putem alege. De altfel, el însuși, conștient de multitudinea interpretărilor kafkiene, dintre care atîtea ușor de confecționat, nascocoște, pe loc, două, asigurîndu-ne, de pildă, cu ironie că „o simplă aluzie la filozofia lui Blaga poate oferi o cheie”. Materialul se ordonează sub semnul unei observații de ansamblu: „Proza kafkiană e ca un clișeu negativ. Devoalat, ne oferă imaginea reală care apare în clișeu în culoare inversă. Kafka nu și-a dezvoltat clișeele. În negațiunile sale însă întrezărim, ca ideal, pozitivul”) și a citorva distincții ferme: Kafka-omul — Kafka-artistul (de unde și: idealul-etic, idealul-estetic); opera în ceea ce prezintă — opera în ceea ce semnifică; biografia lui Kafka — caracterul autobiografic al opere etc. În limita economiei spațiului se examinează și probleme secundare precum: limbajul, sensul simbolului, structura timpului, natura satirică și a fantasticului. Se rețin mai ales comentariile la Metamorfoza, Cîntecul Iosefinei sau neamul soarecilor, Colonia penitenciară, Procesul, deci, într-un fel, la operele traduse în românește. Căci, este, încă, un privilegiu al autorului acestui cărți nu numai aparatul bibliografic consultat ci opera lui Kafka însuși. Și așa, mult solicitată, monografia lui Radu Enescu, ca asemeni a altora, va umili cititorul, obligîndu-l la o condiție mai joasă decît, de drept, este.

Elena GUGA

biografii lirice

GRIGORE HAGIU: „VERSURI”

Ca și Nichita Stănescu în „11 elegii”, Grigore Hagiu atinge o zonă asimptotică a lirismului. Și unul și altul gîndesc poezia în termeni de filozofie hegeliană, ca esență înstrăinată în vederea autocunoașterii. Într-un limbaj violent abstract, spiritul (însăși poezia de data aceasta) încearcă să se gîndească pe sine însuși în coordonate atemporale, ca absolut. Raportul cu lumea apare ca mediat, ca derivație secundară, născut din apartenența creatorului la devenire și din necesitatea lui de a se comunica în autenticitatea de sine. Dar comunicarea echivalează cu „înstrăinarea” de sine, înseamnă gîndire prin analogie și antiteză, negarea a „ceea ce e unic și egal” (194). Tematica poeziei devine însăși aspirația la poezie, la autenticitate și comunicare integrală: „cum ne absoarbe / din extazul nostru static / fără-necutare făurîndu-și propria durată / spaima de număr multiplu / setea de unul” (200).

În cazul lui Grigore Hagiu, poemul care exprimă cel mai cuprinzător această problematică este „Glosa majoră”. Eul poetic se scufundă în sine însuși pentru autocunoaștere, într-o demență a mișcării de „sfere înfînt rotite într-o sferă / în niciun punct interferate / fără să știu cînd zbor în miezul uneia / sau în afara alteia din ele...”. Este scufundarea sufletului în sine însuși pentru contemplația mistic-autarhică, „mereu alături de cel ce este doar gîndit / și nu-mi oferă să mă sprijin nici-un trup / deși făptura mea întreagă-l urlă”, de cel „nerupt în sinea lui de nici-o confruntare”. Ceea ce dă consistență poetică versurilor este tentația dramatică spre absolut, în-sinele caracterizîndu-se printr-o mișcare paralizantă și amenințătoare: „aici e totul strîns în sine / fără de pierdere multiplicat / și fiecărui punct e dat să poată / rodi-nlăuntrul lui o sferă / e nevăzută de viteză saturat deplin / cu mina dacă vrei să-l pipăi / și-o sfîrteacă-ntr-o clipă pinla umeri / el se aude și se vede / fără urechi și fără ochi / te soarbe și te-azvire / din tine-n univers / mai repede decît să poți simți / cum ai trecut murind prin el”. Necondiționat de simțuri, absolutul solicită „organul” poetic; confundarea cu el înseamnă atingerea virtualității pure — un fel de chaos concentrat ogîndind mișcarea Lucasărului: „și-a acest loc arit de-adeine în mine / prin adîncime neapartinîndu-mi / lipsit de greutatea formei m-odihnesc / spațiu-absorbînd căruia nu-i rămîne / un timp oricît de-ngust pentru măsură / privește-ngîndit / distanța dintre ea și ochi / nereflctînd nici una și nici altul / jur împrejurul lui lăsîndu-l / să-l înconjoare nesfîrșit / mișcare-ngrămădită / într-o fantastică rotire / imaginată doar rotire / cu mult mai mult însă decît atît”. În punctul acesta, omul-fantă din Elegiile lui Nichita Stănescu se îmbolnăvea „de numărul unu”. Grigore Hagiu gîndește mai impersonal, mai intranzitiv, o lipsă de îndrăzneală a menținerii unității, o degradare a Unicului, a rotirii „de-necput”, prin trecerea ideii în sensibil („ideile ce trup și-au dat”), prin trecerea tezei în antiteză: „dar cine poate îndrăzni / să nu se nege-nții pe sine / adăugînd mereu / la ceea ce e unic un egal / la trup o umbră / iubire nepăsări / mișcarea suprimîndu-și-o încet / în cercuri tot mai largi / și luminoase-n degradare / cînd cel gîndit și gînditor / se-amestecă simțînd durerea / înstrăinării căștigate”.

Poezia își particularizează modalitatea de comunicare poetică (leitmotiv) practic al poeziei sale prin aspirația la puritate, la esență, la autenticitate: „și eu încerc să-mi dovedesc / venirea mea din mine însumi / și fuga — necîntîndu-mi / îmi dărui carne gînditoare / cum alții încercînd să se-nțeleagă / dar mai prudenți cu sine / și-au dărui țipar încert / și-amori de viață / de iarbă sau de arbore / ori de pămînt sau poate chiar de piatră / de nebulosă înorînd îndepărtate ceruri / abia-necînd să se formeze”. După teză și antiteză, urmează „adevărată suferință” a „reîntoarcerii în gînd / cu toate trupurile mele laolaltă”. Această dezvăluie ca esență „timpul lor trăit”, într-o imagine angelică a dezbrăcării de trup: „aici sînt: orizonturi de copii / și de adolescenți și de bărbați / pe arii mari de întineric și lumină fierb / și-o dragoste ciudată / și unește / la poarta încordării mele bat / pe trepte suprapuse din cîmpii de marmoră / urcînd și dezbrăcîndu-și și carnea rînd pe rînd / în sămînțîndu-mi fruntea și biciuindu-mi-o / cu timpul lor trăit”. Meditația se convertește acum în meditație pe marginea trăirii înfîntului în fînt și a devenirii spre moarte: „voi (trupuri — n.n.) neînterupt mă nașteți / pe mine însumi / înscris exact în forma voastră / și abisal mă simt prin voi / unit neliniștit care vă-necară / de a fi altele mereu / și liniștit și unic sint / cum voi întodeauna mă epuizați / desăvîrșit și-n întregime pe fragment / și mult mai sus / o triplă reîntoarcere la sine / ștergîndu-mi pragul dur / dintre patință și-afirmare / pe cel gîndit în mine doar / făcîndu-l gînditor”.

„Marele visător” mută problematica devenirii și autocunoașterii într-o conștiință a iluziei universale, iar „Omul Phoenix”, „Fluier de os”, „Clopotel” etc. — într-o năzuință a atingerii gestului poetic pur prin trăirea antinomilor existenței. Un poem foarte bun, rezumînd ceea ce s-a născut vocația blîndeții, a poetului, este „Inimile”: „o inimă din nou mă naște / din propria-mi durere / și vin cosăși să mă vadă / în loc de cap o inimă pe umeri port / și pieptul mi-e o inimă / și mișcile-mi sînt două inimi înclăștate / și voi pleca pe două tălpi de inimi / și voi privi cu două inimi limpezi / voi auzi cu două inimi îngropate-n mine / și voi vorbi și sîrta / cu gura mea de inimă / și coardele de liră mă biciuie / și foarte vulnerabil sint / din creștet pînă în călcăie / dar binecuvîntarea de-a fi inimă / și de a naște numai inimi / otrava presupusă mi-o răscurpă / și mi-e destul să-mi știu / bătaia fără de oprire / în trupul mare ce mi-e dat să-l locuiesc / adînc în trupul nevăzut / menirea el și-o știe / la fel și eu pe-a mea / și unul niciodată nu-l va umili / pe celălalt”.

Poezia lui Grigore Hagiu se poate caracteriza ca lume concentrată („Timp concentrat”, „Seară concentrată”, „Existență strictă”), descriind mai puține vulturi exterioare, îndreptată spre esențele statice, prezente, ale lucrurilor.

Ion MADOȘA

POEZIA CA DESCOPERIRE A FRAGILITĂȚII FIINȚEI

O dimineață de toamnă ploioasă — dar străbătută de nostalgii și de lucide halucinații ale iernii, — o dimineață mohorâtă prin care plutesc încă, strălucind, lumini de vis nevisat, culori ireale topite revede în culoarea și mai reală a ploii, — o melancolică dimineață fără rost (ca-ntr-o duminică înfînt repetată) din această carte neașteptată și neversimilă pe care-o citeșc cu privirile încordate — cuvintele în caracterice nice-se-nghesuie parcă unul în altul, crispate pe albul mai al paginii, vibrînd însă, secret, ca de-o muzică vagă, îndepărtată și delicat înghesată: muzica universalei fragilități.

Un sentiment atît de profund al fragilității ființei nu mi-a mai dat, subiectiv vorbind (și ca atare făcînd abstracție de o multime de contraste izbitoare), decît lectura lui Bacovia. Spunerea bacoviană, exterior muzicală, dar interior rapid, întredătat, bilbită ca-ntr-un delir, ascunde o dramă a limbajului din perspectiva unei conștiințe ingenue, poate chiar a unei subconștiințe a fragilității; natura limbajului îl este poetului inaccesibil, dinamic lui strănă; surprarea, mîncinarea încetată, dezagregarea ființei par condamnate să se desfășoare într-un exil al tăcerii, din care limbajul apare ca un paradis, obiect al unei nostalgii mistuitoare.

Miracolul poetic bacovian îl constituie, poate, tocmai această imposibilitate de a spune, această inaderență la structurile flexibile ale vorbirii, determinînd prin reacție un efort disperat către spunere: și, astfel, formele cele mai rigide, cele mai banale și mai tîde ale unui limbaj conventional „poetic” (saturat de clișeele unui simbolism tardiv) sînt parcă sacrificiate; pînă acolo încît impercherile cele mai strîngate de cuvinte, agramatisate inesei (de loc rare la poemul Școlteilor galbene) capătă sensul unei turburătoare autenticități, care este aceea a inadaptații, a sentimentului fragilității ființei care nutrește iluzia, nesfîrșit de naivă, a mîntuirii prin limbaj.

La Mircea Iuănescu drama limbajului se desfășoară în planul unei conștiințe intelectuale lucide: totul a fost spus, și respus, citit și recitat, lumea însăși s-a verbalizat în întregime și odată cu extinderea și perfecționarea internă (divers funcțională) a „imperului semnelor”, ființa a devenit tot mai fragilă: un simplu semn poate s-o spulbere. Exilat în labirintul limbajului, poetul pare a visa — conștient însă de imposibilitatea și zădărnicia visului său — salvarea prin tăcere, ieșirea, fie și numai pentru o clipă, din întortocheatele coridoare ale limbajului,

cu oglinzi ceoase care absorb ființa, care-o lasă doar să fie, din cînd în cînd, ghicita, în palide și efemere străfulgerări.

Eliberarea din limbaj fiind cu neputință (de negîndit) poetul își găsește un refugiu (dacă așa poate fi numit) în joc — dar un joc de-o factură absolut particulară, un joc fals (ironic), riguros pînă la absurd și pînă la nebunie, căci se joacă în marginea neantului vorbirii; un joc asediat de neliniștii, de obsesii, de noaptea, — construcție atentă și înfînt fragilă, pe care-o poate trăbuși metafizic vorbind, simpla atingere a unei clipe.

La o lectură superficială, cu atît mai mult la una „avizată” și profesional superficială, poezia lui Mircea Iuănescu apare ca minoră, inteligentă sentimentală, rafinată, în sensul liresc, delectabilă ca un divertisment superior, dar nimic mai mult. Consider o calitate cu totul rară a acestei poezii că poate părea așa: e o dovadă a autenticității ei paradoxale, pătrunsă de spiritul ambiguu al ironiei.

Tomnatec asemenea culorilor ploii, duminică (ca o duminică) pe care n-o va mai urma nimic), această carte străbătută exclusiv de absențe — de femei absente, de cărți absente, de cuvinte absente — este, tocmai pentru că se joacă pe ea însăși la limitele limbajului, — un studiu amețitor de exact asupra fragilității; — un studiu făcut prin observație directă de cineva care, — înfruntînd cîteva primejdii! — a fost și es'e acolo: bătut de marile vînturi ale golului, asumîndu-și, cu o discreție care ține și ea de esența ironiei, irealitatea însăși a jocului poetic, sfîșierea lui fără rost. Am crezut, pînă nu de mult, că poezia este — sau trebuie să fie — o terapeutică a vorbirii: că ea trebuie să vindece, fie și prin înfabul, vorbirea de-a-bolile care-o macină: ideile prăgite, plătitudinile, preciziile inerte, subtilitățile moarte. Dar — cine știe? — poate că poezia are aștzi altă menire (și de aceea nu mai seamănă decît îndepărtat cu ea însăși), — aceea de a dînci bolile limbajului, de a spori conștiința lor, de a le aduce la intensități obsesive și de a ilumina astfel, dureros, structurile mîncinoase ale vorbirii; și de a discredită însăși frumusețea acestor mincuni, liniștitoră ei dulceai. Dar poate că și aceasta e tot o terapeutică, de vreme ce cuvîntul nu poate fi desființat decît prin cuvînt, minciuna prin minciună, ironia prin ironie. După aceste distrugerii ce rămîne, însă, în afara sentimentului eternei fragilității?

Matei CĂLINESCU

Sîdeam într-o bancă lungă, într-una dintre primele bănci, foarte laterale, acolo unde se puneau unul peste altul paletoarele care nu mai încapeau în cuier. Prin fereastra de deasupra caloriferului se vedea afară. Afară erau ferestrele de la etajul trei de la „Istorie”. Într-o ferestrelă lor și ale noastre nîngea. Nîște fulgi mici, luminoși. Afară nîngea, dar acolo, jos, sub etajul unu, nu mai îngheta. Venea primăvara. De cîteva zile vorbeam să mergem să prîndem pești. Ne lua să prîndem pești Dorel, un vdr al lui Emy. Era mare expert și ne lua cu el. Într-o după-masă, pe-nserat. Dorel avea 5 ani.

Cred că dacă aș fi putut să aud, aș fi auzit niște lucruri tare interesante. Conferențiarul care vorbea era un tip tare inteligent, nu dădea din miini și nu făcea apostrofe în sală spre dia care nu erau atenți. Avea un anume fel de a privi de-și venea să crezi că și tu ești la fel de inteligent și că e de sine înțeles că pricepi cam ce vrea să spună, ba, pe deasupra, că mai ști încă ceva pe care îl știm amîndoi și care nu mai trebuie spus. Cam așa cred că vorbea. În orice caz, așa te privea. Era și un tip sobru, care-ți inspira încredere. Eu cred că vorbea numai așa, ca să-și lege gîndurile între ele. Parcă vorbea numai cu mine sau numai cu tine și ălații nici nu existau, și nici eu, nici tu nu existai pentru că de la început eram de acord cu el și atunci nici noi nu mai existam și atunci vorbea numai pentru el. Ca să-și lege gîndurile între ele. Eu îl ascultam cum și te leagă, afară nîngea și puteam ca-ntr-o barcă, barca se legăna, se legăna, eu cu Emy sîdeam pe o bancă, pereții băncii dispăreau, conferențiarul dispărea, dispărea pînă și Ade, în timp ce eu cu Emy pîrșeam Edenul 2 ca să intrăm în Edenul 3 și pe urmă în 4, și tot așa pînă la nouă, banca noastră se legăna luminată de o umbră caldă și noi puteam cu ea prin aere, ne înălțam roit cu un zmeu cu coadă, și de acolo de sus nu se mai vedea nimic în jur decît cer albastru și nori albi buclăși.

Și Ade mai venea cîteodată cu noi. Ade era slabă, slabă, făcea operație de apendicită și avea niște ochi mari-căprui suferinzi, videam mult, mai mult zîmbea și din cauza asta făcuse două cute în colțurile gurii, avea un caracter urit și voia să se mărite. Și pîn-la urmă s-a măritat — fetele astea cînd vor să se mărite cu un zmeu cu coadă, și de acolo de sus nu se mai vedea nimic în jur decît cer albastru și nori albi buclăși.

Dacă ar fi vrut Ade să-mi spună totul atunci, dacă ar fi putut! Dar nu putea.

Emy avea o față mică de inger cu piștrul, se îmbrăca în negru, în culori închise, mie-mi venea să urlu cînd o vedeam cum se îmbrăcă, avea o mică ochetărie, o mică supărare ascunsă care-i dădea un aer distins, buzele-i zîmbeau ca un flutur trist, și mai avea un spate, cu umeri, cu picioare, cu solduri, cu tot, un spate minunat. Emy era sîni rotunzi și tari. O dată i-am ascuns pe rînd cu palma. Atunci era să innebunesc eu.

Și era să mai innebunesc o dată. Cînd am vrut să mă ridic așa, în picioare, să se uite toți la mine, conferențiarul ăla să se holbeze prin ochelari, și toate fetele sîltoare să se oprească din scris, și eu să spun: „Nimic, să urmeze, continuăți!”, să știu un pic trist și să dau din mîna așa, de la stînga la dreapta, și alea, înnebunite, să nu mai poată scrie nimic, și conferențiarul să spună altceva, niște povești amuzante, sau, naibii, altceva, orice altceva, de exemplu o întimplare cu un băiat și o fată care se plimbau pe stradă și afară era frig și nîngea.

Emy și Ade erau niște ființe cu totul superioare. Cred că erau la fel de deștepte ca și conferențiarul ăla tîndr. Numai eu eram o canalie — dacă „canalie” poate să însemne ceva frumos. Ade avea un caracter urit pentru că voia să se mărite și nu putea, i-ar fi plăcut să aibă noțite de la cursul acela și nu scria. Și, ca să aibă ce nu avea, atunci trebuia să aibă un caracter urit. Dar nu era o fată rea, zdu nu era, pînă la urmă tot s-a măritat, cu toate că avea picioare subțiri. A luat un băiat cu ochi căprui, grăsuț, nu ridea aproape deloc și era gelos. Of, Emy!

Noi doi, puteam fi fericiți ca doi nobili ruși într-o veche dramă intelectuală. Dar tu trebuia să ai o pădure cu dantele, o umbreluță, cu cățelul, și, poate să te îmbraci în violeț. Tie, Emy, nu ți-ar fi trebuit nimic. Coborî treptele amfiteatrului, parca ar fi intrat o nobilă doamnă într-un salon mediant, scoțata pădăria cu dantele, cu multă griji, era udă, afară nîngea, scoțata patronul, „Ade, ține-mi și mie un loc!”, „Ți-am finut!”

Era veselă ca în gară la Petersburg, cînd cobora din trenul de Moscova. Lega cățelul de calorifer, cățelul era jejos și nesimțit, Emy devenea grîjuile, cățelul făcea pipi abundent pe calorifer și începea să miroasă, Emy se înroșea, ce să-i faci, cățeii ăștia, și mă privea jenată. Emy, nebuno, acum știu ce scria în caietul tău!

Și mai știu ceva. Că bărbății n-or să se omoare niciodată după Emy, dar că or să șoptească între ei.

Pe urmă a început să se facă lărdă tot mai a naibii. N-am mai plecat după pești, pe Maestro îl închisesse matică-sa la grădiniță. Am chemat-o pe Emy la mine. N-a vrut să vină. Știi, Emy, nu te chem așa, chiar „la mine”. Vreau să te cunoască matică-mea. Emy era foarte tristă, se înfrustase deo-

dată, minciuna mea sfruntată mi-o citise în albul ochilor, ooo, ce rușine-mi-era! Și secaz. Știi ce mi-a răspuns Emy? Mi-a răspuns că de matică-mea îi era teamă, nu de mine. Ce frumos mi-a răspuns! M-a făcut prof.

Se apropia anul nou. Eu voiam să petrecem revellionul împreună. Afară se întesie iarna. Dar în ultima zi, înainte de vacanță, nici nu mi-aș fi putut închipui, Emy a venit îmbrăcată într-un pulover verde cu dungii albe. El era foarte cald, i-a scos și avea o bluză subțire pe decolteu fals, albă, cu hexaedre verzi și cu jabou. Era coafată proaspăt, manchiură cu sîdef roz, pe buze un ruj foarte deschis, ochii ușor migdalăși cu o umbră de creion. Emy, cum, așa, dintr-odată? Dacă te-aș fi văsat vreedată frumoasă, n-aș fi putut, n-aș fi avut curaj să te visez așa. Erai o nebună, toți bărbății se uitau ca niște zmităși după tine, Emy, nu-mi venea să cred, Emy. Nu putea să fie pentru mine atîta bucurie, nu acum, sesem niciodată o bucurie mare, o bucurie adevărată, numai flecturi. Vorbeai tot timpul în șoptit cu Ade. Treptat, am început să înțeleg. Ne cunoșteam de pușin timp, nu știam aproape nimic despre tine, nu voiam să știu nimic despre tine cu o lund în urma noastră, de cînd începusem să ne întîlnim și să spunem „noi”.

A venit pauza. Mi-ai cerut o figură. Ți-era pușin rușine, aveai o emoție. Pentru ce? Nu mai avea rost. Începusem să înțeleg, țiam, eram aproape sigur! Era o veste proastă pentru „noi”.

Se apropiau sărbătorile. Nîngea, nîngea, era frig, geamurile erau îmbulinate cu tampoane de zăpadă pe afară, înghesate pe dinăuntru. În spațiile lor era o zăpăcălită veselă, lumea gătită foia de colo-colo cu capul în nori, toți așteptau o surpriză, nu mai aveau răbdare, emoție, veneau sărbătorile, se schimba anul. Noi doi, îl priveam cum se schimbă de la fereastra etajului I, din sala 4. Sîdeam pe calorifer, de sub geam trăgeam o briză rece, eram nerfeciți amîndoi. Trebuia să ne gîndim la un viitor. Era înseamnă un compromis din care să lasă o viață onorabilă. Emy, și-o băgaseră în cap brutele alea bătrîne de care te-mpicăieci toată ziua pe stradă, și care-ți rup coastele și pantofii cînd vîd vreun loc liber în mașină, și-ți băgaseră în cap, și tu te și gîndiseși la vreunul dintre ele, un viitor, nu cu mine, bine-nfles!

Urîm în seara aia nu înțelegeam nimic și plîngeam ca un prost, și i-am spus că am vrut s-o am că era pictoare frumoasă și ă-ia, și că n-o iubesc, și n-am iubit-o niciodată, puteam să jur.

— Ce copil ești! I zîmbi ea.

Adevărat, eram ridicol de puști! Dar nu, orgoliul meu de refuzat s-a aprins și voiam să fiu mare, mare ca un bărbat și am bravat în urmă vreo mie de suferințe, o barbă albă

Proză de zeul

de 20 de coș și nici mîcar nu vedeam că plîngeam ca un prost. Îi mai și explicam că urlu din ambiție, nu că m-ar fi durut. Dar în momentul acela cred că eram destul de tîndr ca să mă pot crede și acum tot puști.

Mai țirziu, într-o cafeana, la interval de o săptămîină, la aceeași masă, întii a fost unul, pe urmă altul, doi bărbați s-au așezat la masa aceea, au cerut de băut și au plîns. Au plîns cu lacrimi mari, cum se cuvînt unul erou, unul prieten, un unei femei. Au plîns cu lacrimi limpezi. La cafeana. Într-un loc prin excelează rece, uneori clinic. Dar să plîngi în fața unei femei? Cred și eu că pe atunci eram tare puști, tare pe urmă poate am mai crescut, altfel n-aș mai fi fost în stare să dau ochii cu ea.

Pe urmă a venit caetul. Zece că dacă îl citeșc, nu vrea să mă mai vadă. Știam că, oricum, tot n-o să ne mai vedem, așa că în loc să-l citeșc i-l am dat înopoi. Ne-am întîlnit odată, întîmplător, și ne-am plîmbat prin Grădina Publică, ea a vrut să ne plîmbăm, se măritase și voia ceva de la mine, ceva pe care trebuia să-l ghicesc eu. Am chemat-o din nou la mine, speram să mă refuze, și m-a refuzat. N-am aflat ce a vrut atunci de la mine, nici azi nu știu, dar m-a întrebă dacă mai vreau să citeșc caetul acela.

Ne-am mai întîlnit și odată dată, și am stat de vorbă. Vorbeam unul cu altul nici mîcar ca doi prieteni, mai degrabă ca doi cunoștici, ca doi soldați care au stat împreună într-o groapă de bombă acum vreo 20 de ani, stau de vorbă și nici unul dintre ei nu-și mai amintese numele celuilalt, au stat amîndoi ascunși într-o groapă de bombă și golanțele suierau deasupra, dar numai s-au întîlnit, vorbeau despre pensie, despre copii, despre altceva. Le-am spus că pe bărbatul-său. Era și el pescar. Dar era un dobitoc de pescar și n-avea să prîndă niciodată peștele. Era pescar sărac, să prîndă baboi cit degetul și să aibă copti mulți.

UN CIUDAT AUTOR DE BESTIARI

Int-o vreme cind literatura satirica e in suferinta si, din citit erind, bund parte este de tot cazul in ne-literar, e aproape uimitoara lipsa de intelegere...

Aceste zile si aceste nopți, poate cea mai bund carte a sa de pînă acum, este și cea care îl exprimă cel mai bine. Pretins „roman”, volumul este de fapt un bestiar...

Printre multele mele regrete, incerc încă unul: acela de a nu-l fi cunoscut în anii fierbinți ai tinereții sale pe Geo Bogza.

liții la tot ce a nou, la tot ce e neobișnuit: Poet de nobilă vocație (niciodată mărturisindu-se ca atare) există incomparabil (Bogza nu e, ceea ce convențional se cheamă reporter) etern peregrin...

Gheorghe TOMOZEI

REEDITĂRI OCAZIONALE

S-a spus, pe drept cuvint, că o antologie este în primul rînd expresia unei personalități, anume aceea a alcătuitorului ei...

(T. Vianu, respectiv C. T. Stoika etc.). O figură caracteristică grupării și, nu numai pentru aceasta, interesantă este N. Budureșcu...

Mircea ANGHELESCU

MARIUS STOICESCU

cu pistruii

După o vreme m-am întâlnit cu Emy, cu totul întâmplător, în stația de mașină. Caetul ei, caetul acela nenorocit din care puteam să aflu tot despre ea...

picioare, paltonul desfacut, o pricamea pe sub gene ca un taur bun, eram un inger al vagabonzilor, eram în genunchi și-o iubeam.

de-abre au flacăra împietrită, apa în bazin e tare iar p-educurile flintinii au rămas în aer.

AUBREY BEARDSLEY SIEGFRIED (detaliu)

în culele de mătase roșie și stau așa pierdut și nu știu, oi fi murit și eu o vreme lângă lucrurile astea incrementate de veacuri...

poeme

de Gabriela Melinescu

mai este o,

Mai este o, locul în care
pe mese rotunde se vindeau păpuși
și fericită de marile aglomerații
ne luam unii după alții
ca o ceată fatală de supuși.

Pînă se pierdea cel dinaintea noastră
și-n față vedeam căni vorbitoare de lut
fără guri desenate pe ele,
silabisind un murmur necunoscut.

Prea repede și prea sălbatic eram smulși
și altui ochi îi apăream în față
un lucru în care sunetul era pus și păstrat
cum frigu-n idoli mari de gheață.

urmează veverițe

Urmează veverițe,
urmează bășici cu crocodili,
știu precis
și mirosul plăminului care urmează.
Dar în vreme ce dorm
vine un copil bărbos cu ciucure roșu
și zice și el: urmează ochiul plin,
apoi ochiul gol și singurătate...
Sintem în loc înalt tu și cu mine.
Nu e prilejul să-ți povestesc
viața, dar astăzi
16 august
trebuie să suport și să crezi definitiv
că eu sint copilul bolnav
care scrie
cuvinte, și va protesta pînă la sfîrșit.

general

Adormitor e tremuratul
într-un cal galben militar,
unghiile lui le smulge iarba,
gărzile înghițite în nisip dispar...
Sub sticlă nu se auzea decît
baala divină care pe cai îi crește
dinspre centru sfîrșindu-se-n coama
unde sfera se oprește.

grasa greta

Grasa Greta
pe dinafară
nu știu ce era!
Pe dinăuntru o cifră desenată
în pur aer se zbătea.

Erau valuri ca acum,
abdomenul ei de floare
il spăla de jeș frumos
și-o stropeau cu parfum tare
și creștea în funda prinsă
în jurul gîtului
cu nimb de unsuroasă melodie ninsă

Un chip palid se-arată,
într-un somn și îmi spunea:
suruburi roșii să-i pui
și-ntr-o coastă aur cui.
Nu mai sint aceea care
a văzut-o atunci pe ea,
cum îngrășată pentru nemurire
cineva o pregătea.

Dincolo, cuțitul blind
rupt din fulgerul de sare
și cu gîndul meu
asemenea nicicînd.
Dincolo, cuțitul blind

Adîncit simteam în mine
cum se-nfige și-am sărit
cu neputință
auzind explozia
din uzurpata mea ființă.
Auzeam cum ieșea
printr-o spartă moleculă
cifra care se zbătea
cum creierul zornăie într-o șopîrlă.

Cum se ardea
ce iubirea mingîia,
aducînd într-un ulcior
singele neîncăpător,

dizolvînd ce-am pregătit
aproape de infint.

Grasa Greta,
sau nicicînd
dincolo cuțitul blind,
cuțitul blind.

cu flori la briu

A venit cu flori la briu
pregătit să se arunce într-un riu
Vai de mine, cum să-i spun
blindului meu ighemon
că-i bolnav și e nebun?

Că jucase-ncet
Salamat, Salamet
cu trei domni într-un buchet
și cîntase într-o zi cu trei copii
pentru nimeni
pumnareta, pumna pi.

Domnilor, să fi dormit eu
în virturi de imineu
și a doua zi un lustru
peste mine să fi dat
zina unui văr lustru
Nu știu. Nu stru.

Miine cred că mă trezesc
și aici, în locul ăsta
cu moartea eu mă tocmesc:
Na o floare
dă-mi o vrăjitoare,
na, o petală
dă-mi o vestală,
na un pistil,
dă-mi un copil,
na o stamină
dă-mi o bulină
na flori, flori
dă-mi nori, nori.

Domnilor, să fi dormit el
între creturi de inel
și a doua zi tiva-tiva
să-i fi șparlă
careva cu noroc tivva
și cu șușoteli și anasînă
să-l fi dus la riu de mină...

Nu vedeți pe nimeni
dintre acei ipochimeni
care neted drum îi fac
înspre riu și înspre drac
pentru că după cum bine auzii
n-au nevoie de el
în orișicare zi.

că jucase-ncet
Salamat, Salamet
cu trei domni într-un buchet
și cîntase într-o zi cu trei copii
pentru nimeni
pumnareta pumna pi.

cămașa albă

A plecat la vinătoare
tatăl meu, tatăl meu
încuindu-și în caseta de aramă
dantura de minereu.

Ca un voievod candid
de draci plin și de hematii
a plecat lăsînd în cui
singură cămașa lui
crin crescut în gratii
Aleluia, ale lui...

Se aude cum respiră
ca un muzical ostatic
între tatăl meu și ea
umbla aer galben
static.

Nărilor tăcut în aer
il așulmecă
se simte
umbra rașie venind
lin încinerînd veșminte.

Vine peste alb
brusc se face
o transfuzie de rașu
în țesutul rupt de ruță
sint ca țumul
ce rămîne
după ce-a țesut
de spaimă drumul.

Si un suflet sfîng
se asează
între coaste și îl string...
Vine de la vinătoare
tatăl meu, tatăl meu,

mama spală în final
rașie cămașa
albul code-ncet de guler
și pe piepti
din nostalgicul oval.

Să vorbim încet
cuvintele mele
cu păr de animal pe ele
și împotriva cui
Aleluia, ale lui.

lup auriu

Nu eram doriți de nimeni.
Dimpotrivă ni se spunea: Demeter, Maxa
terminați să petrecem noi!
Dar îngăduie-ne sfîșierea
acestui lup pe care l-ați ținut ascuns
împotriva voinței noastre.

Căderea mea în dezordine,
doamne, nebună nu sint
și totuși de ce aflarea
în spațiul dintre cifre
și pentru ce alți de potrivite
fibrelor limbii cu ce aud acum...

Doamne, nebună nu sint
de ce este mereu Luni
și trebuie să sufăr
căderea mea în dezordine.

rugîndu-l să trăiască

Indiferent era, nepotrivit
felului bun
de a rîde cu libertate.
Stai, te implor, să privesc
cantonul de brad
unde este țesut
în țereastră pătrată
o balerină prea albă.

Acolo, sus de tot, o girafă
de lemn,
avînd în loc de gît subțire
o balerină prea albă.

Dar nu, m-am înșelat,
acum văd bine,
agățată de șirp
o vriasă panteră
cu ochii întredeschși
avînd în loc de pupiță
o balerină prea albă.

pe neaflata a ajuns

Să ne oprim, o.
Une Cristel Zein, și ea
am estompat pe balconoar să te așezi

cu trupul greu să te ridici
într-un balon de aer
fără revoltă să te pierzi.

Și nu rîdea,
ședea ca-n mănăstire o maică
Cu ochiul încordat și fraged
cu nervii albaștri de nemțoaică.

Păreai un fruct care se descoște
zvicîndu-și pielea ca o mască
și a rămas doar miezul alb
cu simburii înțipți în el
asemeni cîrnii ingerilor
neputînd să crească.

pe un scut

Pentru că nu te aud și nu te văd niciodată,
tu ești lucrul numai de el însuși văzut,
trăiesc cu simțurile atrofiate
ca armele sculptate pe un scut.
Această secundă duce moarte în ea,

mă află acum de ea aproape
respînsă de distanța care mă apăra,
puteam să fiu în aer, sau înfășălat-n ape.
Dar eu sint chiar aici și mă adulmecă.
Bolnavii nu știu că acum nu pot muri
departe de secunde care poartă
în ea neprevăzută marți din zi.

vara aceea

Vai, mirosuri veneau calde
În camere ne dezbrăcam și goi
dansam pînă cînd dispăreau
mirosurile înghețate-n noi.

Și-atunci se auzea
un zgomot care înspăimîntă,
mov, ganglion cristalizați
bătînd în ei o inimă de aer
mai iute decît vinele celor speriați.

Zăceau așa de parcă ei ar fi
pupilele din ochii noștri clari
fixați ca sticlele
în simțuri înnebunitori de mari.

Recunoscîndu-ne-nlăuntru frica
țugeau alți de istovii în cine?
Un zgomot de păr desfășurat,
căderea rașilor mișcate de rubine.

vedere

a trupului trecut

Un voievod nevăzut mergea
pe degetele unui crin de mare,
respîns și aruncat în sus
din pîntecele de marsupiale.
Străina, uită-mă că m-ai născut,
glob sunător pocnînd semînțe
în tine eu nu mai exist
și m-am oprit
sunet în gîtul unui animal trist.

disparițiile lor fragile

Diverse întimplări se pregătesc.
Simt și un deget de metal pe buze,
pînă la tine circulă pe drum
moartea cu brațele unei subțiri meduze.

Ah, lucrurile știu și se gîndesc
la disparițiile lor fragile,
umblă teroarea pe o vreme fericită,
nereștin dilată zile.

Oricine deodată mă poate omori,
din sonerii chemați țoți ucigașii vin acum,
pînă la tine, ah,
cu frică merg într-un ghețar de lum.

Din volumul în pregătire BOALA DE
ORIGINE DIVINĂ

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMANIA

Redactor șef: Ștefan Bănuțescu
Redactori șefi adjuncți:
Gheorghe Achîțel, Cezar Baltag,
Eugen Simion

REDACȚIA:

București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon 11.81.84; 12, 16.10

ADMINISTRAȚIA:

Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE:

3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA ȘCIINTEI”

Pașinatori: Nicolae Ion, Cerrhez Nicolae,

Tehnoredactor: Ștefana Harbur.